

A-16766

29. VII 42
22. VII 42

Hilda Aven
Leida Altoa

EMAKEELE ÕPIK

II KL.

RK

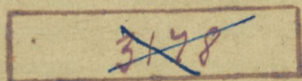
„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“

HILDA AVER — LEIDA ALTOA

EMAKEELE ÕPIK

II KLASSILE

RK

„PEDAGOGILINE KIRJANDUS“

TALLINN 1947

2

29805
A-16766

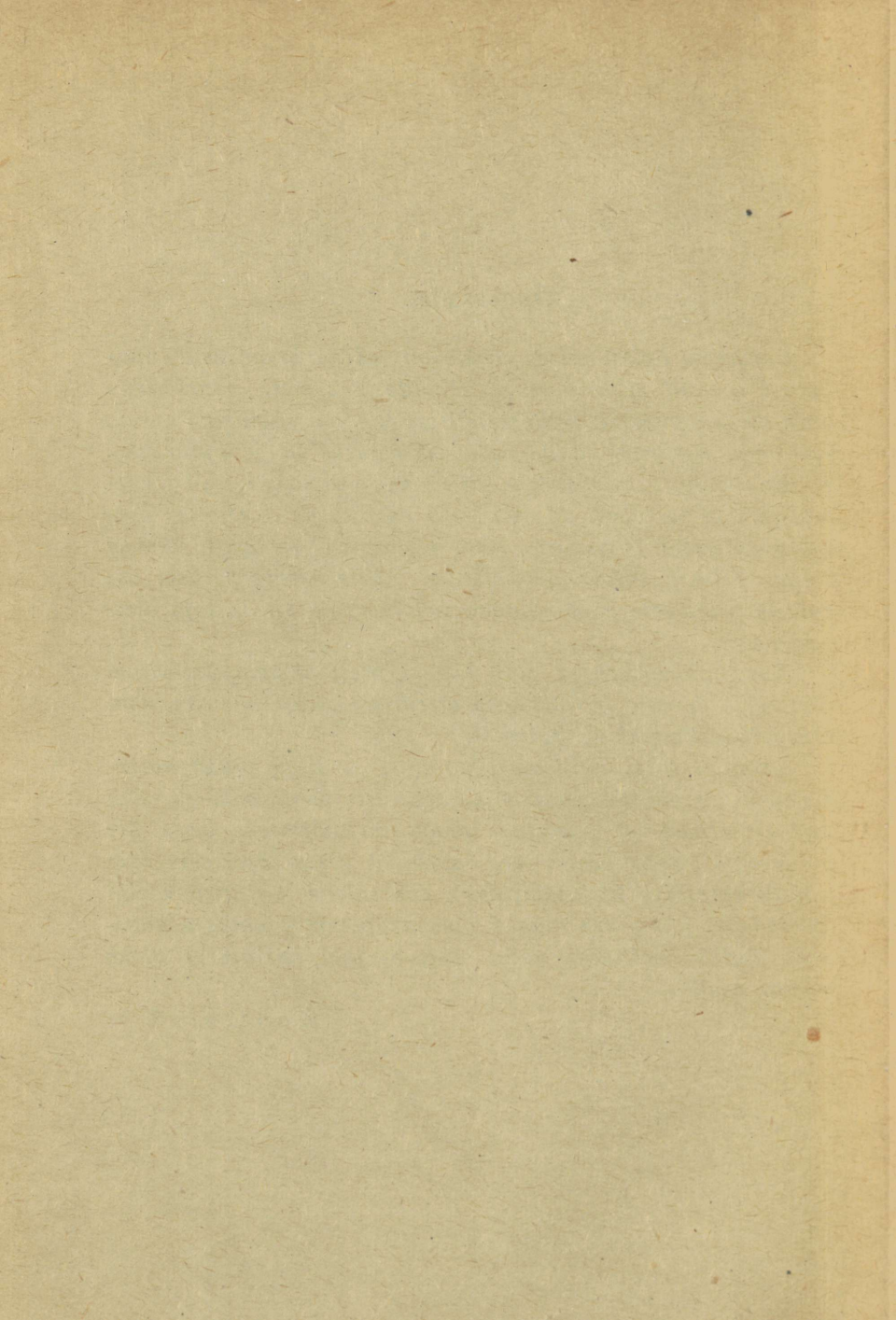
Õpetajaile.

Emakeele õpiku teises trükis on tehtud mõningaid muudatusi saadud arvustuste ja soovide kohaselt. Harjutuste hulk on suurenenud, et õpetajail oleks enam võimalusi valida just neid harjutusi, mida õpilased vajavad keeleõppimiseks. Ei ole mõeldud, et lastakse kirjutada kõik harjutused järgemööda, osa harjutusi on suuliseks harjutuseks. Õpikus pole palju selliseid harjutusi, mille täitmisega õpilased tulevad toime täiesti ettevalmistamatult. Uue keeleõpetuse osa juurde asumisele peab eelnema seletus, mis on õpetaja ülesandeks.

Kordamisharjutused pole väga täpselt süstematiseeritud. Siit leiab õpetaja harjutusi ja etteütlusi tähtpäevadeks, näit. Oktoobripühadeks, 1. maiks jt.

Esimese trüki olulisemat puudust — liiga pikad harjutused — on püütud parandada harjutuste poolitamisega. Kui aga on ilmne, et harjutus nõuab kirjutamiseks aega üle 30 minuti (maksimaalne aeg, mida II klassi õpilaselt võib nõuda ühtejärge kirjutamiseks), siis tuleks harjutusi veelgi lühendada, jättes ära mõned laused õpetaja juhutuste kohaselt. Tuleb hoolitseda selle eest, et igal harjutusel oleks vastav pealkiri.

Koostajad.

Lause.

Esimene koolipäev.

Pikk suvi on möödas. Ants läheb jälle kooli. Ta tahab hästi õppida. Esimesel päeval pole vaja raamatuid kaasa võtta. Antsul on koolikotis ainult vihik ja pliiats. Sellega ta kirjutab vihikusse tunnikava.

Esimene koolipäev on lühike. Ants ruttab kiiresti koju. Polla ootab teda koduväras. Aga Antsul pole enam aega Pollaga mängida.

Harjutus 1.

Loendan, mitu lauset on jutukeses „Esimene koolipäev“. Vastuse kirjutan vihikusse. Arvu kirjutan sõnadega.

Mitu lauset?

Jutus „Esimene koolipäev“ on . . . . . lauset.

Harjutus 2.

Mitu sõna on selle jutukese igas lauses? Arvu kirjutan punktjoonele sõnadega.

Mitu sõna?

Esimeses lauses on . . . . . sõna.

Teises lauses on . . . . . sõna.

Kolmandas . . . . . (Jätkan.)

Harjutus 3.

Kirjutam lauseis lünkadesse sõna „küla“.

Laused.

1. Koolimaja asub . . . . . keskel.
2. Auto sõidab . . . . . poole.
3. Suur tolmupilv on . . . . . kohal.
4. Kuusemets on . . . . . taga.

Harjutus 4.

Kirjutam lünkadesse kas sõna „vesi“ või „lumi“.

Laused.

1. Talvel katab . . . . . maad.
2. Kevadel sulab . . . . .
3. . . . . voolab jõgedesse.
4. . . . . lainetab meres.

Harjutus 5.

Kirjutam laused lõpuni. Valin sulgudest sobiva sõna.

Laused.

1. Suvel on ilmad . . . . . (külmad, soojad, tuisused).
2. Heinamaal riisutakse . . . . . (rukist, herneest, heina).
3. Heinad pannakse . . . . . (küüni, keldrisse, kuuri).
4. Jões on palju . . . . . (kärbseid, linde, kalu).
5. Lambis on . . . . . (õli, vesi, piim).

Harjutus 6.

Kirjutun lause lõpuni. Valin tabelist sobiva sõna.

Kes mida teeb?

1. Kingsepp parandab	traktorit.
2. Rätsep õmbleb	rauda.
3. Sepp taob	kuube.
4. Kangur koob	saabast.
5. Traktorist juhib	kangast.

Näidis:

Kingsepp parandab saabast.

Harjutus 7.

Kirjutun lauseid. Sobivad sõnad valin tabelist.

Kes või mis mida teeb?

1. Ilmar	ulub	oksal.
2. Lind	õmbleb	korstnas.
3. Ema	kuivab	nööril.
4. Tuul	õpib	põlle.
5. Pesu	laulab	koolis.

Näidis: 1. Ilmar õpib koolis.

Harjutus 8.

Kirjutun lõpuni järgnevad laused. Puuduva sõna leian alt sulgudest.

Mida teeb?

1. Laps mängib . . . . .
2. Isa töötab . . . . .
3. Koer haugub . . . . .
4. Lill õitseb . . . . .
5. Lennuk tiirleb . . . . .
6. Vanker veereb . . . . .

(põllul / aias / õues / peenral / tänaval / õhus)

Harjutus 9.

Kirjutan järgnevad laused õiges järjekorras.

Paberipala pörandal.

Siis tõusis keegi tütarlaps pingilt.

Õpetaja nägi paberipala.

Ta võttis paberipala ja viis selle paberikorvi.

Pörandal oli paberipala.

Ta vaatas seda kaua.

Keegi õpilastest ei pannud seda tähele.

Harjutus 10.

Kirjutun järgneva pala ja täidan lüngad lauseis all antud sõnadega.

Marjul.

Juku, Juula ja Mäidu läksid metsa . . . . .
Neil olid . . . . . käes. Juku ja Juula . . . . .
agarasti marju. Väike . . . . . ei hoolinud kor-
jamisest. Ta noppis . . . . . ilusaid sügislilli.
Peagi olid korvid . . . . . täis ja lapsed . . . . .
koju. Emal oli . . . . . meel laste üle. Ta keetis
marjadest . . . . .

(marjule / korvid / Mäidu / korjasid / emale /
läksid / marju / hea / moosi)

Harjutus 11.

Kirjutan vihikusse ja panen lause lõppu punkti. Punkti järel algan suure tähega.

Võõras oks.

I.

Metsas kasvas metsõunapuu / aednik tuli labidaga metsa / ta kaevas õunapuu üles ja istutas selle kodus aeda / teisel aastal lõi aednik puukese ladva maha / ta lõhestas tüve ja pistis lõhesse heast õunapuust võetud võrse /

II.

Aednik kattis haava määrdega ja sidus lapiga kinni / õunapuuke põdes, aga paranes varsti / võõras oksake kasvas koos temaga üles / kolme aasta pärast õitses õunapuu / sügisel valmisid magusad õunad /

Harjutus 12.

Täidan järgnevas jutustuses lüngad. Sõnad valin alt sulgudest.

Magav õun.

I.

Aias kasvas suur . . . . . Ilus punane . . . . . rippus tema küljes kõrgel oksal. Väike Mall jooksis . . . . . Ta hüüdis: „Kas ei võiks ma sind,

õunake, endale saada? Palun, tule oksalt alla!“
Õunal oli . . . . . varjus hea olla. Ta oli magama
uinunud ega liigutanudki end oma rohelises
. . . . .

II.

Mall kutsus endale . . . . . appi. Päike sili-
tas õuna pöske. Õun ei ärrganud. . . . . laulis
õunale, aga ikkagi õunake ei ärrganud. Tugev
. . . . . äratas viimaks õunakese. Õunake ehmus,
hüppas puult alla ja otse Mallele . . . . .

(õunapuu / õun / aeda / lehtede / süngis / päi-
kese / lind / tuulehoog / põlle)

Suur algustäht.

Harjutus 13.

Kirjutan järgnevate nimede seast välja esiteks kõik poiste nimed ja siis tütarlaste nimed.

Helle, Helvi, Leo, Andres, Juku, Tõnu, Liis, Illi, Mai, Olev, Virve, Kalju, Kaarel, Maimu, Jaan, Aino, Vello, Epp, Agu, Reet, Rein, Mart, Maret, Ivo, Aare, Juta, Anu, Anni, Õie.

Poiste nimed: Leo, Andres, ...

Tütarlaste nimed: Helle, ...

Harjutus 14. Kirjutan nimesid.

Meie klassi poiste nimed on:

Meie klassi tütarlaste nimed on:

Harjutus 15.

Täidan lüngad lauses:

Koolis.

Meie kooli nimi on .....

Meie klassijuhataja on õpetaja ..... (kooli nimi)

Täna on korrapidajad .....

Meie klassis annavad tunde õpetajad .....

Meie pere.

(Ilmari jutustus.)

Minu nimi on Ilmar. Mina elan Liivaaugu külas Lepiku talus. Minu isa on Rein Tamm ja ema on Ann-Liisa Tamm. Koolis olen mina Ilmar Tamm, aga kodus minu väike õde Helju hüüab mind „Immi“. Heino ja Juhan on minu vennad. Vanaisa nimi on Jüri Saar. Ema nimi oli enne Ann-Liisa Saar, aga nüüd on tema perekonnanimi ka Tamm, nagu isal ja meil kõigil. Meie naabrus on Väljaotsa talu. Seal elab minu tädi Hella oma lastega. Onu Ants töötab vabrikus. Täditütred Eha-Mai ja Malle-Reet käivad ka koolis. Nende perekonnanimi on Mägi.

Jutustuses esinevad 1 külanimi, 2 talunime, 3 perekonnanime, 6 mehe- ja poisinime ja 5 naise- ja tütarlapsenime.

Harjutus 16.

Kirjutan jutustusest „Meie pere“ välja kõik nimed järgmise näidise järgi:

Veel nimesid.

1. Küla nimi on: . . . . .
2. Talude nimed on: . . . . .
3. Perekonnanimed on: . . . . .
4. Mehe- ja poisinimed on: . . . . .
5. Naise- ja tütarlapsenimed on: . . . . .

Harjutus 17.

Kirjutan linnade nimesid:

Linnade nimed.

Tallinn, Narva, Moskva, ... (veel 5 nime).

Harjutus 18.

Kirjutan külade nimesid:

Külade nimed.

Avispea, Mäetaguse, Venevere, ... (veel 5 nime).

Harjutus 19.

Kirjutan koerte nimesid:

Koerte nimed.

Reksi, Pauka, Polla, ... (veel 5 nime).

Linnade, külade, talude, inimeste, loomade
nimed kirjutatakse alati **suure algustähega**.

Need on **pärisnimed**.

Viljapeks.

Omnibus sõitis Rakverest kell 5 pärast lõunat Võsu poole. Väino istus mugavasti omnibuses ja tundis sõidust mõnu. Haljala peatuses olid tal onupojad Tõnu ja Jaan vastas. Nad rääkisid, et

homme algab Sillaotsal viljamasindamine. Traktor peksumasinaga oli juba õues. Traktorist Eesmaa askeldas masina juures.

Teisel hommikul tõusti vara. Ka Väino läks koos teistega tööle. Kuusikult olid appi tulnud Peeter, Juhan ja vanaperemees. Alamäelt olid kohal tüdrukud Luule, Ilme ja Linda. Ka Kareda külast oli tulnud onu Eduard Tiinaga ja Viljoga. Väike Viljo küll ainult mängis põhus ja õlgedes.

Terve päev töötati Sillaotsal agarasti. Õhtuks olid nisu ja rukis masindatud. Väino töötas virgasti ja vanaisa ütles, et Väinost kasvab tubli töömees.

Harjutus 20.

Eelnevas jutus on palju pärisnimesid. Mõni pärisnimi esineb mitu korda.

- a) Kirjutan kõik pärisnimed vihikusse.
- b) Loendan, mitu korda esineb Väino nimi.
- d) Leian veel mitu korda esinevaid nimesid.

N ä i d i s:

Pärisnimed.

Võsu, Väino, ...

Korduvad pärisnimed palas „Viljapeks“.

Väino nimi esineb . . . . . korda.

Sillaotsa nimi esineb . . . . . korda.

Viljo nimi esineb . . . . . korda.

Küsi- ja hüüdlauseid.

Uudseleib.

Helmi ja Ilmar olid maal vanaema juures. Vanaema küpsetas leiba ja andis lastele seda maitsta. Küll see oli valge ja lõhnas hästi! Vanaema ütles, et see on uudseleib, sellepärast ongi nii valge ja lõhnav. Helmi hammustas suure tüki. Kui magus see oli! Ja kui krõbe oli koorik! Ilmar maitses ka. See oli palju, palju parem kui sai! Küll maitses lastele uudseleib! Kahju, et uudseleiba ei saa alati!

Küsilause.

Harjutus 21.

Kirjutan küsimuse järele õige vastuse.

I.

Küsimused:

1. Kelle juures olid Ilmar ja Helmi maal? . . . . .
2. Mida küpsetas vanaema? . . . . .
3. Kellele andis vanaema leiba? . . . . .

Vastused:

Vanaema küpsetas leiba. Vanaema andis lastele leiba. Ilmar ja Helmi olid maal vanaema juures.

II.

Küsimused:

1. Milline oli soe leib? . . . . .
2. Kes hammustas suure tüki leiba? . . . . .
3. Kuidas maitstes uudseleib? . . . . .

Vastused:

Uudseleib maitstes hästi. Soe leib oli valge ja lõhnav. Helmi hammustas suure tüki leiba.

Küsilause lõpul on **küsimärk**.

Hüüdlause.

Harjutus 22.

Kirjutan jutukese „Uudseleib“ kõik hüüdlauseid järjekorras vihikusse.

Näidis:

Hüüdlauseid.

Küll see oli valge ja lõhnas hästi! (Jätkan.)

Hüüdlause lõpul on **hüüumärk**.

Jutustav lause.

Kartulivaol.

Meil nopiti kartuleid. Isa ajas vagusid lahti. Noppijad siblisid kätega ja kablidega mullas ja pildusid kartuleid korvi. Minu vagu oli ema vao kõrval. Siblisin virgasti, aga ei jõudnud emale järele. Varesed lendasid põllu kohal ja otsisid tõuke. Vaatasin nende sagimist ja jäin emast kaugele maha. Ema asus minu vaole ja mina läksin tema kohale. Leidsin vaost roostetanud rõnga ja jäin seda vahtima. Juba jälle jõudis ema minust ette.

Ema abiga viisin siiski vao lõpule.

Harjutus 23.

Täidan lüngad eelmise jutustuse põhjal sõnadega: (kartuleid / ema / vareseid / vaoga / vagu / tõuke).

Kartulivaol.

1. Meil nopiti . . . . .
2. Mina noppisin . . . . . kõrval.
3. Mina ei jõudnud oma . . . . . emale järele.

4. Mina vaatasin põllu kohal lendavaid . . . . .
5. Varesed otsisid mullast . . . . .
6. Ema aitas minu . . . . . noppida.

Jutustava lause lõpul on punkt.

Harjutus 24.

Lõpetan järgnevad jutustavad laused. Puuduvad sõnad leian alt sulgudest.

Juurviljaaed.

1. Juurviljaaed andis meile . . . . .
2. Vara kevadel saime aiast . . . . .
3. Suvel tõime aiast . . . . .
4. Sügisel korjasime . . . . .
5. Kartulid panime talveks . . . . .

(toidulisa / murulauku / kurke / porgandeid / kaalikaid / kapsaid / keldrisse)

Harjutus 25.

Kirjutan luuletusest „Sügisene“ välja need laused, milledes jutustatakse:

- 1) lehtede langemisest,
- 2) hanedest,
- 3) tuulest,
- 4) karjalapsest.

Sügisene.

Kuldseid lehti puudelt
langeb sahinal.
Häälitsevad nukralt
haned taeva all.
Nagu unes mööda
suvi libisend.
Päike pilve varju
ära peitnud end.

Üle tühja välja
puhub kõle tuul.
Sinine on külmast
karjalapse huul.
Pole mingit rõõmu
sügiseseel teel.
Ainult pihlakates
punab kobar veel.

Harjutus 26.

Kirjutan jutustusest „Traktor tuleb“ välja:

- 1) kõik jutustavad laused,
- 2) kõik hüüdlauseid,
- 3) kõik küsilauseid.

Traktor tuleb!

Küll ma ootan homset päeva! Homme tuleb ju
meile traktor rehepeksumasina. On väga huvi-
tav traktorit lähedalt näha! Millal ma nägin trak-

torit esimest korda? Ei mäleta enam. See oli ammu. Siis traktor ei töötanud, vaid seisis. Ja päris ligidale meid ei lastudki, sest traktor oli näitusel. Meie saime seda ainult eemalt vaadata. Kas traktorist peaks lubama mul istuda juhi kohale? Ei tea. Peaks ta ometi lubama!

Jutustavad laused: . . . . .

Hüüdlased: . . . . .

Küsilased: . . . . .

Harjutus 27.

Panen lausete lõppu punkti, küsi- või hüüumärgi, nii nagu on tarvis.

Sügisel metsas.

I.

Läksime klassiga metsa sügisest loodust vaatlema / Igale õpilasele anti mingi ülesanne / Mina unustasin aga selle / Küll ma siis mõtlesin ja murdsin pead / Mis õpetaja ütles mulle / Kas ma pidin korjama tammelehti /

II.

Või kästi korjata pihlakalehti / Kui mulle ometi meelde tuleks / Korruga teadsin: vahtralehti pidin korjama / Olin nüüd nii õnnelik / Korjasin ilusaid kirjusid vahtralehti / Viisin need kooli / Õpetaja aitas neid panna kuivama paberite vahele /

Harjutus 28.

Kirjutan punktjoone asemele sobivuse järgi: talvel, kevadel, suvel, sügisel.

Millal?

1. Rukis õitseb . . . . .
2. Õunapuu õitseb . . . . .
3. Heina tehakse . . . . .
4. Kartuleid nopitakse . . . . .
5. Maasikaid korjatakse . . . . .
6. Kapsaid soolatakse . . . . .
7. Näärikuuske tuuakse metsast . . . . .
8. Suuskadega sõidetakse . . . . .
9. Peenraid rohitakse . . . . .
10. Põldu küntakse . . . . .

Harjutus 29.

Kirjutan harjutuse ja asetan lünkadesse puuduvad sõnad.

Marjul.

Oli ilus . . . . . Heldur ja Viive läksid metsa . . . . .
. . . . . Lagendikul oli palju punaseid . . . . .
Lapsed korjasid küpsi . . . . . Maasikad maitse-
sesid . . . . . Lapsed korjasid korvid marju
täis ja viisid need . . . . . Ema keetis maasika-
test magusat . . . . .

Koma lauses.

Koma lauses **et** ja **aga** ees.

Harjutus 30.

Kirjutan jutustuse „Viia“ vihikusse. Sõnad **et** ja **aga** kirjutan värvilise pliiatsiga. Nende ette panen koma.

Viia.

I.

Viia läheb kooli. Ta ruttab **et** jõuda õigeks ajaks. On veel pimedik **aga** tänavad on valgustatud. Vihma sajab **aga** Viia ei karda vihma. Ta hoiab koolikoti mantli hõlma all **et** kott ei saaks märjaks.

II.

Tugev tuul lööb mantlihõlmad lahti **aga** Viia hoiab hõlmu käega kinni. Ta keerab tuulele selja **et** veidi puhata. Nüüd on tarvis minna üle tänava **aga** suur veelomp on ees. Viia läheb lombi kõrvalt **et** jalad ei saaks märjaks.

III.

Viia on rõõmus **et** jõuab õigeks ajaks kooli. Varsti helisebki kell **aga** tunnikell see veel ei ole. Õpilased kogunevad saali **et** kuulata ettekandeid Suurest Oktoobrirevolutsioonist. Nõukogude rahvad on õnnelikud **et** Oktoobrirevolutsioon tõi neile vabaduse.

Koma lauses **kuid, kui, sest** ja **siis** ees.

Sõjakäik.

Arno isa asus sõjateele öösel, kui Arno alles magas. Hommikul teatas Arno, et tema tahab ka sõtta minna. Ema lubas Arnol minna. Nüüd hakkasid Arno ja ema sõjavarustust valmistama, sest ilma selleta ei saa võita vaenlast. Tuli külm talv. Arno ei saanud külmaga sõtta minna, sest ta oleks võinud külmetuda. Kui tuli kevad, siis jõudis isa sõjast tagasi. Ta oli teekäigust väsinud, kuid tema meel oli rõõmus. Ta naeratas, kui nägi Arno relvastust ja lahingumoonat. Ta käskis poega hoida sõjavarustust korras, sest nõukogude rahvastel tuleb veel oma vaenlasi tagasi lüüa, kui need meile kallale tungivad.

Harjutus 31.

Täidan lüngad eelneva jutustuse järgi sõnadega **siis, kui, kuid, sest, et**. Need sõnad kriiputan alla.

Arno läheb sõtta.

1. Arno ütles emale, ... tema läheb ka sõtta.
2. Ema lubas, ... enne pidi Arno sööma.
3. Nad valmistasid varustust, ... ilma varustusega ei saa sõdida.
4. Kui vaenlane oli löödud, ... jõudis isa koju tagasi.
5. Ta naeratas, ... nägi Arno relvastust.

Sõnade **aga, et, kui, siis, sest, kuid** ette pannakse koma, kui nendega seotakse kaht lauset.

Harjutus 32.

Seon sõnade **aga, kui, siis, et, kuid, sest** abil järgmised laused kahekaupa. Kirjutan uued laused vihikusse.

Lausete sidumine.

I.

1. Arno valmistas relvastust.
Ta tahtis sõtta minna.
2. Arno tahtis kohe kooli minna.
Enne pidi ta sööma.
3. Kui väljas oli külm.
Arno pidi toas olema.

II.

4. Arno teadis.
Nõukogude armee võidab vaenlase.
5. Arno oli üksi kodus.
Ema läks tööle valvesse.
6. Isa läks veel sõjakäigule.
Nüüd ei olnud ta enam kaua ära.

Näidis: Arno valmistas relvastust, sest ta tahtis sõtta minna.

Harjutus 33.

Asetan puuduvad komad **aga, et, kui, siis, sest, kuid** ette.

Lillekimp pioneeridelt.

(Niina jutustus.)

I.

Nüüd tahan veel midagi ütelda et seda kõik teaksid. Paraadil pidin seltsimees Stalinile lilli andma. Algul olin nii erutatud et unustasin lillekimbu täiesti. Kui keegi mulle meelde tuletas et lillekimp tuleb üle anda siis ulatasin kimbu seltsimees Stalinile.

II.

Olin ikka veel ärevil kuid seltsimees Stalini kõrval seistes nägin kui lihtne ja lahke ta on. Ta silitas minu pead sest ta tahtis mind rahustada.

Lahkusin tribüünilt aga ma ei jõudnud veel nii ruttu oma maleva juurde sest mind pildistati mitu korda.

III.

Kui lõpuks olin jälle oma kaasõpilaste juures siis jutustasin kõigile kui hea ja lahke on seltsimees Stalin. Armastan teda piiritult sellepärast et ta nii väga hoolitseb meie eest.

Tribüün — vaatajatelava, kõnelava.

Harjutus 34.

Kirjutan vihikusse „Malle koolikott“. Komad loetelu juures kolmandas lauses kirjutan värviliselt.

Malle koolikott.

Oli matemaatika tund. Malle otsis oma vihikut. Kotis olid: raamatud, eesti keele vihik, kummi, pliiats, sullepea, teritaja, käärid, taskurätt, rahakott ja pinal. Aga matemaatika vihikut polnud. See oli kodus laual.

Loetelus sõnad eraldatakse üksteisest komaaga. Kahe viimase sõna vahele pannakse **ja. Ja** ette koma ei panda.

Harjutus 35.

Kirjutan pala vihikusse ja panen kahes viimases lauses puuduvad komad.

Emaga turul.

Andres läks emaga turule. Mida kõike turul polnud! Seal oli liha võid vorsti sinki juustu kohupiima piima ja mune. Talupidajad müüsid kartuleid jahu tangu kruupe herneid ube kaeru ja rukkeid.

Harjutus 36.

Kirjutan pala „Koduhoidjad“ vihikusse. Pannen tähele, kus on koma. Koma kirjutan värviliselt.

Koduhoidjad.

Vanaema ja Liina olid heinaajal kahekesi kodus. Vanaema lüpsis lehma, söötis sigu, jootis vasikat, raius sigadele kartuleid, rohis peenraid, küpsetas leiba ja keetis perele süüa. Liina söötis kanu, valvas tibusid, mängis kiisudega ja aitas kartuleid koorida.

Harjutus 37.

Asetan puuduvad komad.

Kus on koma?

Talvel Heino suusatab kelgutab uisutab ja peab lumesõda.

Kevadel ta nopib aasalt nurmenukke sinililli ülaseid kannikesi pääsusilmi ja karikakraid.

Heino ei käi suvel koolis. Ta abistab isa põl-
lul käib karjas supleb jões korjab marju ja män-
gib palli.

Sügisel ta korjab aiast õunu ploome kreeke
tomateid kaale kapsaid ja porgandeid.

Otsene kõne.

Sain viie!

Täna oli kolmas tund emakeele tund. Õpetaja tuli klassi. Ta võttis oma portfelist suure paki vihikuid ja pani need lauale. Teadsime kohe, et need on meie eilsed klassitööd. Õpetaja ütles: „Mul on hea meel teile teatada, et seekord on klassitöö kõigil õnnestunud. Ainult kahel õpilasel on juhtunud vigu. Mõni on kirjutamisel liiga rutanud ja selletõttu pole kiri ilus. Enamik õpilasi on kirjutanud väga hästi.“

Siis jagas õpetaja vihikud lastele välja. Ma sain viie. Hurraa! Aga ka teistelgi oli väga häid hindeid. Meie salga oktoobrilastel olid kõigil viied.

Harjutus 38.

Kirjutamisel palast „Sain viie!“ välja ainult need sõnad, mis ütles õpetaja. Õpetaja sõnade algusse ja lõppu panem jutumärgid („“).

Pealkirjaks: Mis ütles õpetaja?

Õpetaja ütles: „ . . . . .“

Lambakarjas.

Kalle oli lammastega kesal karjas. Päike pais-tis palavasti ja lambad kippusid koju. Kalle ei teadnud, kas varsti tuleb minna lõunale. Juba ilmuski Mare vana rehetare tagant ja hüüdis: „Tule koju, Kalle! Aja lambad lauta ja niida leh-madele lõunaks vikki ette!“ Mare jooksis tagasi, pöördus aga veel kord ümber ja hüüdis: „Tiina ja mina läheme lehma koplast koju ajama. Saada meile Vello appi!“

Harjutus 39.

Kirjutan palast „Lambakarjas“ välja ainult Mare sõnad. Mare sõnad on jutumärkide vahel.

Mis hüüdis Mare?

Mare hüüdis: . . . . .

Harjutus 40.

Panen puuduvad jutumärgid otsese kõne algusse ja lõppu.

Autoga koju!

I.

Juhan ja Jaak tulid koolist koju. Auto sõitis mööda teed. Jõudnud poiste kohale, peatas juht sõiduki ja küsis: **Kas te võiksite mulle ütelda, kus on siin külas Toomarahva talu?**

II.

Aga see on ju meie kodu, vastasid poisid. Või teie oletegi Toomarahva noormehed! Ronige siia minu kõrvale. Pean teie isale ühe teate viima, ütles autojuht. Poisid ronisid autosse ja sõitsid lõbusalt koju.

Harjutus 41.

Kirjutan välja jutustusest „Seiklus metsas“ kõnelused ja panen jutumärgid.

Seiklus metsas.

Vihma valas kui oavarrest. Kuused ütlesid üksteisele: „Kes oleks hommikul võinud arvata, et säärane pahur ilm tuleb!“

Vihmavesi tekitas hulga väikesi ojakesi. Nüüd oli juba pime käes. Roheline konn ütles oma naab-rile: „Ei see vihm enne varahommikut üle jää!“

Sipelgas tuli munadega turult ja ohkis ning hädaldas igal sammul: „Riided on mokkas ja kü-bar samuti! Miks ma ometi vihmavarju koju jät-sin!“ Ta nägi enda ees suurt seent ja seadis sam-mud sinnapoole.

Kõnelus.

1. Kuused ütlesid: „Kes oleks hommikul . . . . .“
2. Roheline konn ütles: „ . . . . .“
3. Sipelgas hädaldas: „ . . . . .“

Väljakirjutatud sõnad on **jutumärkide vahel**. See on **otsene kõne**.

Nimisõna.

Harjutus 42.

Nimisõnad.

Esemete nimetused klassis: laud, tool, pilt, ...

Koolitarbed: pliiats, ...

Linnud: varblane, ...

Loomad: rebane, ...

Tööriistad: tangid, ...

Puud metsas: kuusk, ...

Sõnad, mis tähendavad esemeid, inimesi, loomi, linde jne., on **nimisõnad**.

Harjutus 43.

Kirjutan jutukesest „Õhtu kaluri kodus“ toidunõude nimetused.

Õhtu kaluri kodus.

Isa tuli merelt. Ta oli üleni märg. Suuri vaevu oli ta pääsenud tormi käest. Torm purustas tal võrgud.

Kuid siiski olid kõik rõõmsad. Peagi praksus lõbus tuli pliidi all. Pada ja pann pandi kartulite ja kaladega tulele.

Linda kattis laua. Isa kohal oli taldrik, nuga, kahvel, lusikas, tass ja alustass. Laual ema ees seisid suhkrutoos ja teekann.

Varsti oligi toit valmis. Ema tõi toidu lauale. Kauss kaladega oli keset lauda. Pere asus sööma.

Väljas aga möllas torm ja kohisesid lained.

Alustan nii:

Toidunõud.

Pada, pann, ...

Harjutus 44.

Kirjutan, millised riietusesemed mul on. Pealkirjaks panen:

Minu riietusesemed.

Särk, ...

Toidunõude, riiete ja teiste esemete nimetused on ka **nimisõnad**.

Harjutus 45.

Kirjutan lugemikust jutustusest „Kodutuled“ välja pärisnimed.

Pärisnimed.

Aino, Roosna, ...

Harjutus 46.

Kirjutun 10 pärisnime. Pealkiri:

Pärisnimed.

Pärisnimed on samuti **nimisõnad**.

Harjutus 47.

Järgnevatest lausetest kirjutun välja nimisõnad:

1. Emake on armas. 2. Õde laulab. 3. Kirves on terav. 4. Pliiats läks katki. 5. Kauss on kapis. 6. Hunt on kuri. 7. Lipp on punane. 8. Tank sõitis. 9. Tööline ehitab. 10. Põll on katki.

Nimisõnad.

Emake, õde, ...

Harjutus 48.

Kirjutun puuduvad sõnad õigele kohale.

Seltsimees Stalini kooliaastad.

Jossif Stalin õppis Kaukaasias . . . . . linnakeses. Ta oli . . . . . poeg. Tal olid alati . . . . .

riided. Jossif oli elav . . . . . ja mängis hästi
. . . . . Ta armastas . . . . . Ka oli Stalin
osav . . . . . Jossif õppis hästi ja oli . . . . .
õpilane koolis. Ta oli hea koolivend ja abistas
. . . . . Kooli lõpetades sai Stalin . . . . .
Nüüd on seltsimees Stalin Nõukogude Liidu rah-
vaste . . . . .

(puhtad / palli / Gori / lugeda / kingsepa /
parim / nõrgemaid / juht / jutustaja / kiitus-
kirja / poiss)

Mis tööd keegi teeb.

1. Aino isa on kalur. 2. Jaani ema on kangur.
3. Leili vend on punaarmee-lane. 4. Kalju isa on
sepp. 5. Maie õde on raamatupidaja. 6. Ago isa
on lendur. 7. Jaani, Väino ja Ene vanemad on
põlluharijad.

Harjutus 49.

Kirjutan, milliseid töötajaid tean.

Töötajad.

Õmbleja, sepp, ...

Ainsus ja mitmus.

Loen järgnevaid sõnu:

Üks asi.

suur vabrik
tubli pioneer
uus raamat
hoolas tööline
hea naaber
väike tüdruk
punane lipp
sinine pael
lai järv

Palju asju.

suured vabrikud
tublid pioneerid
uued raamatud
hoolsad töölised
head naabrid
väikesed tüdrukud
punased lipud
sinised paelad
laiad järved

Kui kõneldakse ühest asjast, inimesest või loomast, siis on see **ainsus**.

Aga kui esineb mitu asja või olendit, siis nimetatakse seda **mitmuseks**.

Harjutus 50.

Kirjutun laused mitmuses, mitmuse lõpud kriipsutan alla.

I.

Pioneer marsi**b**.

Laps mängi**b**.

Kell tiksu**b**.

Kana kaaguta**b**.

Tramm sõida**b**.

Õpilane kirjuta**b**.

Hobune jookse**b**.

Lill õitse**b**.

Kass hüppa**b**.

Pioneerid marsiva**d**.

Lapsed mängiva**d**.

Kellad . . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

. . . . .

Harjutus 51.

II.

Lipp lehvi b .	Lipud lehvi vad .
Sepp tööta b .	.....
Poiss maali b .	.....
Lind laula b .	Linnud . . . . .
Vend õpi b .	.....
Lammas söö b .	Lambad . . . . .
Põllumees künnab b .	.....
Vedur vilista b .	.....
Leht koltu b .	.....

Harjutus 52.

Kirjutatud sõnad mitmuses ja lõpptähe **d** kriipsutan alla.

Ainsus.

Mitmus.

maja	majad
kalur	.....
vabrik	.....
õpilane	.....
seltsimees	.....
kool	.....
traktor	.....
raamat	.....

Harjutus 53.

Kirjutun jutust „Nälg“ sõnad, mis on mitmuses ja mille lõpul on täht **d**. Pealkirjaks panen:

Sõnad mitmuses.

Nälg.

Elas kord laisk mees, kes midagi ei viitsinud teha.

Seda nägi nälg ja tuli tallu. Algul käis ta õues ringi, siis läks tarre.

Nüüd lagunesid majas kõik riistad, põllud jäid sööti, aiad lagunesid ja inimesed jäid nälga. Mees hakkas nälga ära ajama, nälg ei lähe. Viimaks andis naaber head nõu: „Hakka tööle!“

Noh, mees hakkaski tööle. Parandas riistad, kohendas sängid ja parandas ukсед.

Nüüd läks nälg toast lehmalauda. Ka sinna läks peremees järele. Kohendas sõimed ja hakkas hoolega talitama. Siis läks nälg ka sealt ära, luusis nüüd õues ja põllul.

Aga peremees kündis kõik põllud ja parandas õueaiad.

Lõpuks polnud näljal enam paika ja ta lahkus talust.

Sõnad mitmuses.

Lagunesid, riistad, põllud, ...

Harjutus 54.

Õpin pähe ja kirjutan salmide kaupa peast luuletuse „Esimised lumehelbed“. Pärast parandan vead.

Esimesed lumehelbed.

Lumehelbeke valgeke,
lumehelbeke tilluke,
lenda, lenda, mu lagleke,
hõbeahtake killuke!

Lumehelbeke valgeke,
talve tulekut kuuluta,
lenda, lenda, mu lagleke,
tuule unenäos luuluta!

Lumehelbeke valgeke,
hõbesätendav killuke,
lenda, lenda, mu lagleke,
sa, mu valgeke, tilluke!

Harjutus 55.

Kirjutan järgnevast jutukesest „Esimene lumi“ kõik laused, mis on mitmuses.

Esimene lumi.

Lapsed mängisid õues. Korraga hakkas sadama lund. Ilusad valged lumehelbed hõljusid õhus. Maa kattus õrna valge vaibaga. Küll olid

nüüd lapsed rõõmsad! Nad kilkasid ja püüdsid lumehelbeid. Ka vanemad inimesed rõõmustusid esimese lume üle.

Mitu tundi liugles ülalt lumehelbeid alla. Kena on esimene lumi!

Harjutus 56.

Koostan järgnevatest sõnadest lauseid, algul ainsuses, siis mitmuses:

tööline, õpilane, poiss, sulg, tool, maja.

Lauseid ainsuses.

Tööline läheb vabrikusse. . . . .

Lauseid mitmuses.

Töölised lähevad vabrikusse. . . . .

Harjutus 57.

Täidan lüngad. Sõnad leian alt sulgudest.

Lumimemm.

. . . . . ehitasid lumimemme. Suured . . . . .
on kehaks. Silmadeks toodi . . . . . löi-
gati lumimemme hammasteks. Naabri . . . . .
kartsid lumimemme. . . . . hakkasid haukuma
ja . . . . . pugesid peitu.

(poisid / lumepallid / söed / kartulid / lap-
sed / koerad / kassid)

Lumimemm.

I.

Elasid kord taat ja memm. Neil oli kolm poega: Pirt, Märt ja Pärt. Memm talitas kodus, taat käis jahil. Tal oli ka tark koer Armi.

Ühel hommikul läksid taat ja Armi jahile. Poisid tegid kodus lumimemme.

Saabus õhtu, aga taat polnud veel ikkagi kodus ja poisid pidid magama heitma.

II.

Taat jõudis koju alles keskööl. Ta sõi ja andis ka Armile koorukesti. Koer läks ööseks õue maja valvama. Äkki ehmatas Armi ja hakkas koledasti haukuma.

Memm ärkas ja läks akna juurde vaatama. Ta kohkus: suur mees seisab keset õue ja vaatab maja poole. „Taat, ae, tõuse ruttu! Õues on vargad!“ hüüdis memm.

Taat kargas süngist, võttis püssi ja ruttas õue. Nägi nüüd taatki mehemürakat. Taat sihtis ja pauk käis. Mees õues ei liigutagi ennast. Taat laskis veel teise kõmaka ja nüüd lendas mehel pea otsast.

Taadi imestusel polnud piiri. Ta astus lähemale ja nägi, mis mees see oli.

Ka Armi julges nüüd lähemale tulla. Häbi oli mõlemal, kuid taadil oli kahju poiste lumimem-
mest.

Hommikul tõttasid poisid koke õue, sest neid ootas nende lumimemm.

Suur oli poiste kurvastus, kui nägid, et nende lumimemm oli peata. Seda nägi taatki. Ta ruttas õue ja tegi lumimemmele uue pea.

Poisid olid jälle rõõmsad.

Harjutus 58.

Vastan järgmistele küsimustele, vastused leian pala „Lumimemm“ II osast.

Küsimused.

I.

1. Millal jõudis taat koju?
2. Kellele andis taat koorukesi?
3. Kuhu läks Armi ööseks?
4. Miks hakkas Armi haukuma?
5. Kes läks püssiga õue?
6. Mida tegi taat püssiga?

II.

7. Mis juhtus lumimemmega?
8. Mis nägid poisid hommikul?
9. Kes parandas poiste lumimemme ära?
10. Milline oli nüüd poiste tuju?

Pealkirjaks panen:

Mis juhtus lumimemmega öösel.

1. Taat jõudis koju alles keskööl.
2. Taat andis kooruke si Armile.

Harjutus 59.

Kirjutan sulgudes antud sõnad õigele kohale.

Villu raske haigus.

I osa.

Villu ja Anni olid üksinda kodus. Anni tõi söögi . . . . . Villu käed olid väga . . . . . Villu sõi mustade . . . . . Pärast söömist hakkas ta . . . . . vankrit meisterdama. Varsti oli kena vankrike . . . . . Poiss saagis, raius, kangutas . . . . . ja tagus. Haamer libises ja nael tungis Villule . . . . . Ta sidus käe musta . . . . . kinni.

(kätega / käesse / mustad / lauatiükkidest / lauale / valmis / räbalaga / naelu)

Villu raske haigus.

II osa.

Õhtul tuli ema koju. Villu rääkis kohe emale oma õnnetusest. Ema harutas musta lapi Villu käe ümbert lahti. Ta puhastas haava ja sidus selle puhta valge lapiga kinni.

Kuid Villu käsi hakkas valutama ja käele ilmusid sinakad viirud. Ema viis Villu arsti juurde, sest oli tekkinud veremürgitus.

Villu oli kaua haige ja pidi lebama voodis. Ta nägi sageli ema silmis pisaraid. Villul oli kahju, et ta oma emale pidi südamevalu valmistama.

Viimaks paranes poisi käsi ja ta võis jälle kooli minna.

Harjutus 60.

Kirjutatan vastused järgmistele küsimustele pala „Villu raske haigus“ II osa järgi. Pealkirjaks panen:

Villu raske haigus.

II osa.

1. Millal tuli ema koju?
2. Kellele rääkis Villu oma õnnetusest?
3. Kes harutas musta lapi Villu käe ümbert lahti?
4. Mis ilmusid Villu käele?
5. Kelle juurde viis ema Villu?
6. Mis haigus oli Villul?
7. Kes pidi lebama kaua voodis?
8. Kellele tegi Villu südamevalu?

Kes? kelle? kellega? kellele? jne. küsitakse, kui on juttu elusolenditest (inimestest, loomadest, lindudest).

Mis? mille? millega? millele? küsitakse, kui on juttu asjadest.

Harjutus 61.

Panen sulgudesse õige küsimuse ja kirjutan ise lauseid juurde. Lõpu -ga kirjutan värvilise pliatsiga.

Kellega?

Millega?

1. Ema kõneleb lapsega (kellega?).
2. Õde mängib palliga ( ).
3. Poiss kirjutab sulega ( ).
4. Tädi jalutab vennaga ( ).
5. Autojuht sõidab autoga ( ).
6. Sõdur võitleb vaenlasega ( ).
7. Isa töötab saega ( ).
8. . . . . .
9. . . . . .
10. . . . . .

Harjutus 62.

Õpin pähe ja kirjutan salmide kaupa peast luuletuse:

Kuuske toomas.

Vaata seda haljast kuuske
metsaserval õõtsuvat;
tüvi sirge, oks tal kerge,
nägu lahkelt naeratab.

Hõissa, taati, kiirel sõidul
hobu sinna juhata,
kuusepuuke saani tõsta
ja siis koju kihuta!

Lumi karjub, hobu hirnub,
saanitallad välguvad;
meie taat ja väike poisu
kuuske koju kannavad.

Harjutus 63.

Kirjutan järgnevast jutukesest lauseid, kus esinevad sõnad, mis vastavad küsimustele „kellega“ ja „millega“ ning mille lõpul on -ga. Peal-kirjaks panen: **Kellega? Millega?**

Päike külaliseks.

Kaugel põhjas, keset tundraid ja ääretuid lumemälju, asuvad nenetsid.

Suvel kattub tundra rohelise taimestikuga, aga talvel kattub ta jää ja lumega. Talvel käivad ka seal lapsed koolis. Lapsed sõidavad kooli saanidega, mille ette on rakendatud põhjapõdrad. Kõige rõõmsam päev aastas on neil päikese ilmumise päev. Siis lähevad õpetajad koos õpilastega ja külaelanikega künkale. Siia paistab päike kõige enne. Rõõmuga tervitavad inimesed päikest.

Talve vembud.

I.

Kord tahtis talv kõik elu maailmast hävitada. Esmalt hakkas ta linde kiusama. Linnud aga lendasid eest ära soojale maale. Siis asus talv loomade kallale. Ta tuiskas kõik nurmed ja metsad lund täis ja kutsus pakase. Loomad ei kohkunud. Ühed tõmbasid soojad kasukad selga, teised pugesid peitu sügavatesse urgudesse.

Talv vihastas ja tungis kalade kallale. Pakasepoisid jooksid ringi, külmetasid jõgedele ja järvedele kaaned peale. Kalad ujusid sügavasse põhja. Sinna talve võim ei ulatunud.

Harjutus 64.

Kirjutan vastused küsimustele jutu „Talve vembud“ järgi.

Talve vembud.

I.

Küsimused.

1. Mida tahtis kord talv teha?
2. Keda hakkas ta esmalt kiusama?
3. Kuhu lendasid linnud?
4. Kelle kallale asus nüüd talv?
5. Mida tegi talv?
6. Mida tegid loomad?
7. Kelle kallale tungis nüüd talv?
8. Miks talv ei saanud kalu kätte?

Vastused.

1. Kord tahtis talv kõik elu maailmast hävitada.
2. . . . .

Talve vembud.

II.

Siis hakkas talv inimesi kiusama. Jälle saatis ta pakasepoisid välja. Need kolistasid ümber majade, koputasid seintele ja ustele. Aga inimesed panid ahjud küdema ja istusid soojades tubades.

Isegi väikesed lapsed ei kartnud talve viha. Nad uisutasid ja kelgutasiid, mängisid lumesõda, ehitasid lumimemmi ja liumägesid. Nad kutsusid veel talvetaati: „Tule, taadike, aita meid!“

Harjutus 65.

Kirjutan vastused järgmistele küsimustele:

Talve vembud.

II.

Küsimused.

1. Keda hakkas talv nüüd kiusama?
2. Mida tegid pakasepoisid?
3. Mida tegid inimesed?
4. Kas väikesed lapsed kartsid talve viha?
5. Mida tegid lapsed õues?
6. Mida nad ütlesid talvetaadile?

Vastused.

1. Talv hakkas . . . . .

Tegevust näitavad sõnad.

Mida meie koolis teeme.

Mina **loen** luuletust. Sina **kirjutad** harjutust. Tema **joonistab** laeva. Meie **laulame** talvest. Teie **mängite** saalis palliga. Nemad **õmblevad** nukule riideid.

Sõnad: loen, kirjutad, joonistab jne. näitavad tegevust.

Kui tegevus sünnib praegu, siis on sõna **olevikus**.

Mida meie koolis tegime.

Mina **lugesin** luuletust. Sina **kirjutasid** harjutust. Tema **joonistas** laeva. Meie **laulsime** talvest. Teie **mängisite** saalis palliga. Nemad **õmblesid** nukule riideid.

Kui tegevus oli juba varem, siis on sõna **minevikus**.

Harjutus 66.

Kirjutun järgnevast palast kõik tegevust näitavad sõnad, millede lõpul on **b** ja **vad**.

Koondus.

Pioneeridel on koondus. Nad ootavad seda rõõmuga. Koondusel pioneerid laulavad ja mängivad ja neil on seal mõnus. Eriti tahavad nad kuulata jutustusi meie suurtest juhtidest, Leninist ja Stalinist. Ka meeldivad neile lood Isamaasõjast, kangelastest ja vapratest pioneeridest.

Huvitavalt jutustab rühmajuht Moskvast. Ta näitab pilte sellest ilusast linnast. Pioneeridel tuleb igatsus sõita kord Moskvasse ja näha oma silmaga seda ilusat ja suurt linna, meie Nõukogude Liidu pealinna.

Tegevust tähendavad sõnad.

Ootavad, laulavad, ...

Harjutus 67.

Täiendan sõnad puuduvate lõppudega ja kirjutun lõpud värvilise pliatsiga.

Olevik.

Ma	mängi . . . ja laula . . .
Sa	mängi . . . ja laula . . .
Ta	mängi . . . ja laula . . .
Me	mängi . . . ja laula . . .
Te	mängi . . . ja laula . . .
Nad	mängi . . . ja laula . . .

Minevik.

Ma	mäangi . . . ja laul . . .
Sa	mäangi . . . ja laul . . .
Ta	mäangi . . . ja laul . . .
Me	mäangi . . . ja laul . . .
Te	mäangi . . . ja laul . . .
Nad	mäangi . . . ja laul . . .

Harjutus 68.

Jutus „Leevike“ on tegevust näitavad sõnad olevikus. Kirjutan selle jutukese nii, et need sõnad on minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Leevike.

Pakasel talvel **lendab** leevike talu aknale. Isa **avab** õhuakna ja **võtab** linnukese tuppa. Soojas toas **toibub** linnuke ja **läheb** peagi julgemaks. Ta **korjab** raasukesti, mis lauvalt **langevad**. Lapsed **joodavad** linnukest ja **peavad** teda kalliks.

Viimaks **jõuab** kevad. Isa **avab** akna ja väike külaline **lendab** kuusikusse, **ehitab** sinna pesa ja **laulab** ilusaid viise.

Harjutus 69.

Kirjutan vastupidise tähendusega sõnadest kahesõnalisi lauseid. Sõnad valin alt sulgudest.

Vastandid.

I.

Tema õpib. Tema laiskleb.

Tema naerab. . . . .

Tema küsib. . . . .

Tema laidab. . . . .

Tema kisab. . . . .

Tema leiab. . . . .

(vastab / vaikib / kaotab / nutab / kiidab)

II.

Sina viid. Sina tood.

Sina kaotad. . . . .

Sina kõnnid. . . . .

Sina lähed. . . . .

Sina võtad. . . . .

Sina rõõmustad. . . . .

(annad / leiad / tuled / seisad / kurvastad)

Harjutus 70.

Kirjutan lühilausetega, mida Anne (Vello) kodus teeb. Tegevust näitava sõna lõpptähe **b** kirjutan värviliselt.

Mida Anne (Vello) kodus teeb.

Anne ärkab **b** kell 7. Anne peseb **b**, riietub **b**, sööb ja läheb **b** kooli. Pärast koolitunde Anne lõunastab **b**. Siis Anne . . . . .

Harjutus 71.

Koostan lühilauseid.

Mida sa talvel teed.

Sa õpid koolis. Sa uisutad jääl. Sa pühid lund.

.....

Harjutus 72.

Kirjutan antud jutukese minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Kaks külma.

I.

Lumelagendikul jalutab kaks külma. Nad jalutavad ja hüppavad ühelt jalalt teisele, taovad üht kätt teise vastu. Kaks külma jookseb metsa. Nad kuulevad lume krudinat ja kuljuste helinat.

II.

Lumi krudiseb puukoorma all, aga kuljustega sõidab talumees linna. Külmad otsustavad meeste kallale tungida. Noorem külm läheb talumeest külmetama, aga vanem asub puuvedaja kallale. Kuid mehed ei karda külma.

Harjutus 73.

Kirjutan järgnevad laused nii, et „ema“ asemel on „te“. Muudetud lõpud kriipsutan alla.

Mida ema kodus teeb.

Ema tõuseb vara hommikul.

Ema keedab süüa.

Ema katab laua.

Ema annab perele süüa.

Ema kraamib tube.

Ema peseb ja nõelub.

Ema õmbleb lastele riideid.

Ema puhkab.

Ema loeb ajalehte.

Näidis:

Mida te teete kodus.

Te tõusete vara hommikul.

Te keedate süüa.

Harjutus 74.

Kirjutan lugemikust jutust „Õhk“ 11 rida nii, et tegevust näitavad sõnad on minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Alustan nii:

Kaitsjad olid valvel.

Öö. Inimesed **magasid**. Ja sinagi **magasid**.
Ümberringi **oli** vaikne.

Harjutus 75.

Kirjutan punktjoone asemele sobiva tegevust näitava sõna.

Tegevust näitavad sõnad.

Põllumehed . . . . . vilja masinatega.

Töölised . . . . . kive kastidega.

Aednikud . . . . . lilli kannudega.

Õpilased . . . . . pallidega.

Sõdurid . . . . . kuulipildujaist.

Pioneerid . . . . . suusavõistluse.

Lapsed . . . . . jääl.

(kandsid / mängisid / löikasisid / tulistasid / uisutasid / korraldasid / kastsid)

Harjutus 76.

Kirjutan jutustusest „Edasi, tankistid!“ järgneva katkendi ja kriipsutan alla tegevust näitavad sõnad.

Meie tankid.

Meie tankid lähevad igasugust teed mööda: poris, lumes, vees. Tankidel on ratastele tõmmatud raudsed roomikud. Tank sillutab ise enesele tee. On auk ees, ronib ta läbi; on maja teel, läheb läbi maja. On teel järsk mägi, ronib tank märke.

Meie tanke juhivad julged mehed, kuulsad tankistid.

Harjutus 77.

Kirjutan lauseid, milles tarvitan järgmisi tegevust näitavaid sõnu:

suusatab**,** hüppab**, uisutab,** loeb**, kirjutab,** pühib**, annab,** mängib**, võistleb.**

Näidis:

Mida teeb?

Naabri Aadu **suusatab.**

Harjutus 78.

Leian sulgudest sobivad tegevust näitavad sõnad ja täidan lüngad.

Talvitamine.

I.

Lendurid . . . . . teele Moskvasse. Papanin . . . . . neid laagrisse jääda. Nad . . . . . Moskvasse sõitma. Lennukid . . . . . mürisema. Kangelaste elu . . . . . talvel põhjanabal raske.

II.

Tormid ja tuisud . . . . . päevad ja ööd läbi. Telgid . . . . . lume alla. Neli kangelast . . . . . suurt ja tähtsat teaduslikku tööd. Jää . . . . . Mehed pidid . . . . . Krenkel . . . . . raadio kaudu Moskvasse. Aurikud tulid ja . . . . . papaninlased.

(palus / asusid / oli / pidid / hakkasid /
päätsid / tegid / mattusid / pragunes / mölla-
sid / uppuma / teatas)

Harjutus 79.

Kirjutan vabalt lühilausetega jutukese
„Talvel“.

Harjutus 80.

Kirjutan lugemikust „Liida“ I ja II lõigu järgi
lühilausetega:

Mida Liida teeb haiglas.

Liidal on palju tööd. Ta toob haavatule
juua. . . . .

Harjutus 81.

Kirjutan lugemikust „Veljega kahekesi“ I osast:
kolm küsilause, kolm hüüdlause.

Pealkirjaks panen:

Küsi- ja hüüdlauseid.

Harjutus 82.

Kirjutan lugemikust „Väike elupäästja“ I osa
nii, et tegevust näitavad sõnad on olevikus. Muu-
detud sõnad kriipsutan alla.

Väike elupäästja.

Ses linnas, kus elab väike Heino, on kõrge mägi. Seda mäge hüütakse Lossimäeks ja sealt on tore alla lasta . . . . .

Harjutus 83.

Kirjutan järgnevad käsud ja juhised tänaval liiklemise kohta. Kirjutan veel juhiseid.

Käske ja juhiseid tänaval liiklemiseks.

Ära kelguta sõiduteel!

Üle tänava minnes vaata enne vasakule ja siis paremale!

Ära hüppa liikuvale trammile ega ka liikuvalt trammilt maha!

. . . . .

Harjutus 84.

Koostan küsimused järgmistele lausetele. Sõna, mille asemele tuleb küsimus, on trükitud jämendatult. Küsimused leian alt sulgudest.

1. **Isa** tuli koju.
2. Õde ja vend läksid **linna**.
3. **Linnas** on laiad tänavad ja suured majad.
4. Õde ostis kauplusest **saia** ja **leiba**.
5. Õde sõitis linnast **autoga** koju.
6. Vend sõitis **rongliga** maale.
7. Ta läks **suure külani**.

8. **Külas** oli ilus uus koolimaja.
9. Koolimaja ümber kasvasid **tammed**.
10. Õpilased istutasid peenraile **lilli**.
(kuhu / kes / mida / millega / kus / milleni / mis)

Küsimusi.

1. **Kes** tuli koju?
2. . . . .

Harjutus 85.

Kirjutan järgmise palakese nii, et tegevust näitavad sõnad on olevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Jutuke.

Mees läks metsa. Ehitas maja. Tõrvas katuse ära. Lind lendas katusele. Linnu saba jäi kinni. Tõmbas saba lahti, nokk jäi kinni. Mees vaatas katusele. Nägi lindu. Läks ja vabastas linnu.

Harjutus 86.

Kirjutan lauseid, kus esinevad järgmised tegevust näitavad sõnad: ootan / vaatan / lähen / toon / tuleb / võtan / hüüan / jooksen / hüppan / leian / kukun / mängin / naeran / nutan / ruttan.

Alustan nii:

Õues.

Ootan ema. Ma vaatan aknast välja. . . . .

Omadussõnad.

Punane (missugune?) lipp.

Väike (missugune?) poiss.

Raske (missugune?) tank.

Hoolas (missugune?) tööline.

Osav (missugune?) uisutaja.

Valged (missugused?) lumehelbed.

Uued (missugused?) suusad.

Sõnad: punane, väike, raske, hoolas, osav
jne. vastavad küsimustele: missugune? mis-
sugused? Nad näitavad omadust. Neid sõnu
nimetatakse **omadussõnadeks**.

Harjutus 87.

Kirjutun punktjoone asemele sobivad omadussõnad ja kriipsutan need alla. Sõnad leian alt sulgudest.

Omadussõnad.

- . . . . . kauss on riiulil.
- . . . . . lill on ilus.
- . . . . . vihik on laual.
- . . . . . linnud nokivad teri.
- . . . . . metsatöölised tulid koju.
- . . . . . kelgutajad sõitsid mäest alla.
- . . . . . pioneer abistas sõdureid.
- . . . . . lapsed mängisid lumesõda.

(suur / sinine / puhas / väikesed / tublid / julged / vapper / lõbusad)

Harjutus 88.

Kirjutun punktjoone asemele sobivad omadussõnad (peast).

Omadussõnu.

1. Lumi on . . . . .
2. Pioneeri kaelarätt on . . . . .
3. Tint on . . . . .
4. Rohi on . . . . .
5. Tänav on . . . . .
6. Maja on . . . . .
7. Raamat on . . . . .
8. Pilt on . . . . .
9. Õpilane on . . . . .
10. Tahvel on . . . . .

Harjutus 89.

Kirjutan järgneva jutukese. Lüngad täidan omadussõnadega. Sõnad leiän alt sulgudest.

Arg jänes.

I.

Tee ääres kasvas . . . . . õunapuu. Selle all magas . . . . . jänes. . . . . tuul kõigutas õunapuu oksid. Äkki kukkus üks . . . . . õun maha. . . . . jänes ehmatas ja pistis jooksma. Ta jooksis . . . . . metsa poole.

II.

Metsas kasvasid . . . . . pohlad ja . . . . . seened. . . . . jänes aga jooksis edasi. Viimaks ta jõudis ilusa . . . . . kuuse alla. Siia jäi jänes puhkama. Ise mõtles: „Küll on õnn, et nii . . . . . vaevaga pääsesin . . . . . koera käest.

(ilus / hall / vali / suur / väike / suure / punased / pruunid / arg / roheline / kerge / kurja)

Harjutus 90.

Kirjutan sobivaid omadussõnu igasse järgnevasse lausesse.

Omadussõnad.

Koer on karvane ja . . . . .
Jänes on arg. . . . .
Hunt on . . . . .
Karu on . . . . .
Inimene on . . . . .

Harjutus 91.

Kirjutan järgnevad laused. Omadussõnade järelle panen sulgudesse õige küsimuse. Küsimused leian alt sulgudest.

1. Kuri karu ronis koopast välja.
2. Olev ei leidnud oma ilusat nuga.
3. Osav kütt läks metsa.
4. Väike tall sõi karjamaal rohtu.
5. Anne-Liis joonistas ilusa pildi.
6. Ema ostis Antsule suure palli.
7. Jaan oli vallatu poiss.
8. Vali tuul puhub.
9. Lehtel on neli kollast pliiatsit.
10. Taivol on täna uued saapad jalas.

(missugune? missuguse? missugust? missugused?)

Omadussõna küsimusi.

1. Kuri (missugune?) karu ronis koopast välja.

Harjutus 92.

Kirjutan järgnevas jutukeses iga sõna järele, millel joon all, küsimuse. Sobivad küsimused leian alt sulgudest.

Taat ja rebane.

I.

Kord oli rebasel kange nälg. Ta luusis metsas ringi. Äkki kuulis reekriginat. Hiilis vaatama ja nägi: taat sõidab kalakoormaga. Rebasel hea nõu kallis. Ta jooksis läbi lumise metsa taadist hulga maad ette, heitis siruli teele ja teeskles surnut.

II.

Taat sõitis, sõitis. Äkki hobune jäi seisma. Taat nägi teel surnud rebast, võttis sabast kinni ja tõstis kavala looma reele. Ise mõtles: „Sellest saab eide kasukale ilusa krae.“

Ronis siis taatki reele ja sõit läks edasi.

III.

Rebane aga pildus kõik kalad teele. Pärast hüppas ise ka reelt ja kadus metsa. Hiljem ta kogus kalad kokku. Sõi nii, et kõht valutas.

Taat jõudis koju, läks tuppa ja hüüdis eidele: „Tõin su kasukale uhke krae. Mine vaata, kala-koorma otsas!“

Eit läks, aga reel pole ei kalu ega kraed.

(missugune? kus? mis tegi? millega? missuguse? kuhu? kes? keda? kust? kellele? mida?)

Lapsed vaidlemas.

Ants ütleb: „Mul on ilus nuga.“

Jüri ütleb: „Mul on ilusam kui sul.“

Avo ütleb: „Ah, mis te vaidlete! Minu nuga on kõige ilusam.“

Elle ütleb: „Minul on kodus suur ja uhke nukk.“

Helve ütleb: „Minul on suurem ja uhkem nukk kui sinul.“

Malle ütleb: „Minu nukk on kõige suurem ja kõige uhkem.“

Allakriipsutatud omadussõnad tähendavad siin ka võrdlust.

Me saame siin igal pool küsida: missugune?

Harjutus 93.

Järgnevas väikeses jutukeses „Olen kui jänes“ on palju omadussõnu. Kirjutan selle jutukese ja tõmban omadussõnadele joone alla.

Olen kui jänes.

Kord rebane seletas jänesele: „Mina olen ju ise ka peaaegu jänes. Ainult keha on suurem ja

saba uhkem. Välimus on mul toredam, aru tai-
bukam ja hammas teravam. Ka küüned on kõve-
mad ja jõud tugevam. See on ju ka õige, et ma
jäneseid süön, aga muidu olen peaaegu nagu
jänes.“

Harjutus 94.

Täidan lüngad omadussõnadega. Sõnad valin
alt sulgudest.

Vihane karu.

Karu oli saanud metsast . . . . . põdra kätte.
Ta tahtis selle risuhunniku alla peita, et pärast
oleks . . . . . rooga võtta. Risuhunnikust tuli
aga . . . . . linnuke välja ja hakkas paluma:
„ . . . . . onuke, ära lõhu risuhunnikut! Mul on
siin . . . . . pesake ja pesas . . . . . pojakesed.
Ära lõhu!“

„Vait!“ kisendas . . . . . karu. „Sinust ja su
sugulastest ega kõigist lindudest pole pisematki
kasu. Korista ära oma pesa!“

(pehmet / noore / tilluke / kallis / vihane /
väike / tillukesed)

Harjutus 95.

Palast „Missugune ilm“ kirjutatan lauseid, mida
ütlesid ilma kohta rohutirts, vihmauss ja sipel-
gas. Panen jutumärgid õigele kohale.

Missugune on ilm.

Rohutirts ütles: „ . . . . .

Vihmauss lausus: . . . . .

Sipelgas ütles: . . . . .

Harjutus 96.

Kirjutan palast „Mees ja karu“ esimese lõigu olevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Mees ja karu.

Keegi mees, kes üksinda metsas elab, on noore karu kasvatanud. . . . .

Harjutus 97.

Kirjutan järgnevas jutukeses tegevust näitavad sõnad olevikus, muudetud sõnad kriipsutan alla.

Tugevam surmast.

Tulin jahilt ja astusin mööda puiesteed kodu poole. Mu ees jooksis koer. Koer leidis noore udusulis varblase, kes oli kukkunud pesast.

Koer seisatas linnukese juures. Äkki lendas vana varblane puu otsast ja kargas mitu korda vastu koera hambulist lõuga. Ta tahtis päästa oma poega.

Mu koer taganes.

Liitsõna.

Loen järgnevad laused:

Väike **küla** asus mere kaldal.

Mees püüdis kalu.

Kalurid sõitsid **paa-**
diga merele päästma
uppujat.

Jää on libe.

Rannaküla lapsed mängisid mere ääres.

Kalamees hüppas loot-
sikusse.

Päästepaadid lasti
vette.

Jäätükk murdus.

Liitsõna koosneb kahest (mõnikord ka rohkemast) sõnast.

Harjutus 98.

Kirjutan järgneva palakese ja tõmban liitsõnadele joone alla.

Tulekahju laeval.

I.

Merel tõttas auru|laev. Sadam oli juba lähedal. Laeval sõitis hulk reisijaid. Ülal rooli juures asus tüüri|mees.

Laeval puhkes tulekahju. Tulekahju polnud õigeaegselt märgatud. Tuli oli juba haaranud kogu laevaruumi.

II.

Laev juhiti kalda poole. Tuli muutus aina tugevamaks. Raske oli tüürimehel pidada rooli. Madrused seadsid korkrõngad ja päästevööd valmis.

Rand lähenes. Naised ja lapsed asusid pääste-paatidesse. Kaldalt tulid appi rannaelanikud oma paatidega. Kõik päästeti.

Harjutus 99.

Kirjutan oma lugemispalast liitsõnu. Peal-kirjaks:

Liitsõnu.

Harjutus 100.

Koostan liitsõnu.

puu
lukk
kella
king
sadul

sepp

raud
kivi
kõnni
sõidu
jalg

tee

Alustan nii:

Liitsõnu.

Puusepp, ...

Harjutus 101.

Koostan liitsõnu.

päeva
tasku
täht
lugemis
jutu

raamat

rukki
vilja
odra
lina

põld

vihma

piisk
sadu
vesi

kooli

raamat
tunnistus
maja
õpilane
aed
õu

Liitsõnu.

Päevaraamat, ...

Harjutus 102.

Kirjutan meelitusnimesid.

Meelitusnimesid.

I.

Ema — emake.
Õde — õeke.
Isa —
Lill —

II.

Vend — vennake.
Lind —
Känd —
Nukk — nukuke.

Kass —
Koer —
Muna —
Kell —
Pall —
Tädi —
Laps —
Jänes —

Käpp —
Sukk —
Tikk —
Kepp —
Nööp — nööbike.
Vaat —
Taat —
Eit —
Hunt —

Harjutus 103.

Kirjutun lühilauseid järgmistest meelitusnimedest:

koerake, lambake, kitseke, talleke, kanake, kukeke, haneke.

Alustan nii:

Lauseid.

Minu **koerake** on mulle armas. **Lambake** sööb karjamaal rohtu. . . . .

Häälik ja täht.

Küll on kena kelguga
hangest alla lasta!
Kaugel luhal säravad
jää ja lumi vastu.

Loeme laulu kooris.

Loendan sõnad esimeses lauses.

Loendan tähed sõnades. Kirjutan nii:

Küll — . . . tähte.

On — . . . tähte.

Häädame sõna „küll“ aeglaselt. Häädame tähed eraldatult: k ü l. Mitu häälikut kuuleme esimeses sõnas?

Esimeses sõnas kuuleme 3 häälikut. Hääliku I kirjutame kahekordselt II, s. o. kahe tähega.

Teises sõnas on kaks häälikut: o n. Seame tähed ümberpöördult: n — o.

Leian kuuenda sõna laulukese esimeses lauses.

Kuues sõna on . . . . .

Esimene täht on a

Teine „ „ l

Kolmas „ „ l

Neljas „ „ a

Loen ülalt alla. Loen alt üles.

Sõnas „alla“ on 4 tähte.

Sõnas „alla“ on 3 häälikut. Häälik **l** on tugev ja kirjutatakse kahekordselt **ll**.

Leian teises lauses neljanda sõna.

Selles sõnas on 3 tähte: j ä ä.

Häälik ä on pikk ja selle kirjutame kahekordse tähega ää.

Häälikuid me hääldame ja kuuleme.

Tähti me kirjutame ja näeme.

Täht on hääliku märk kirjas või trükis.

Tähestik.

Tähed õiges järjekorras on — **tähestik**.
Tähed on suured ja väikesed.

A a, B b, D d, E e, G g, H h, I i, J j, K k,
L l, M m, N n, O o, P p, R r, S s, T t, U u, V v,
Õ õ, Ä ä, Ö ö, Ü ü.

Mitu tähte on eesti keele tähestikus?

Suured tähed.

Harjutus 104.

Loen lugemikust „Alati valmis“ 1. osast „Häire öösel laagris“ pool lehekülge ja vaatlen, kus on suur algustäht.

1. Missuguse algustähega kirjutame jutustuses esimese sõna?
2. Missuguse tähega algame lauset?
3. Missuguse tähega kirjutame pärisnimed?

1. Pärisnimed kirjutame suure tähega.
2. Lause algab suure tähega.
3. Pealkirja kirjutame suure tähega.

Harjutus 105.

Koostan meie klassi õpilaste nimestiku perekonnanimede järgi tähestiku järjekorras.

Täishäälik ja kaashäälik.

Harjutus 106.

Oli öine valvekord. Valvur nägi küla kohal nörka tulekuma.

Kirjutan välja jämendatud tähed niisuguses järjekorras: a e i o u õ ä ö ü. Ühesugused tähed kirjutan kõrvuti. Iga tähe kirjutan eri reale.

Täishäälikud.

a, a, ...

e, ...

a, e, i, o, u, õ, ä, ö, ü on **täishäälikud**.

Eesti keeles on 9 täishäälikut.

Harjutus 107.

Kirjutan järgmised laused ja kriipsutan alla täishäälikud.

Kahjutuli.

Lagi põles pragisedes. Ülalt langes alla tule-
torte, mis põletasid tuletõrjuja nägu ja käsi. Ta
kahmas lapse süle ja tormas välja.

Harjutus 108.

Täidan lüngad allpool antud tähtedega.

Öö oli —ime. —änaval —äisid —aksa —alvurid. Ühe —aja —uurest —eise —uurde —iilides —õudis —oiss —inna äärde. Poiss oli —artisan.

(p, T, k, s, v, m, j, t, h, j, p, l, p)

Harjutus 109.

Täidan lüngad allpool antud tähtedega.

Ka—uri—ürin tu—i lähe—ale. Nõukogude a—ee oli ta—asi jõud—ud. Vae—ane taan—us. Igaü—s ru—as ko—u. Kõik li—ela—ikud olid röö—ad.

(h, m, l, d, rm, g, n, nl, d, k, tt, j, nn, n, ms)

Harjutus 110.

Kirjutun välja jämendatud tähed.

Pioneer.

Pioneer õpib hästi. Ta täidab hoolsasti ja täpselt õpetaja poolt antud ülesanded. Pioneer teab, et kodumaa vajab haritud inimesi, seepärast püüab ta pidevalt oma teadmisi avardada. Raamatud on tema parimad sõbrad. Pioneer täidab laitmatult õpilasreegleid.

Näidis: P, n, r, p, b,

Väljakirjutatud tähed on **kaashäälikud**.

Harjutus 111.

Kriipsutan alla kaashäälikud.

Haavatu.

Poiss vaatas õues ringi. Ta kuulis kedagi oigavat ja avas värava. Tänaval lamas aia ääres haavatud sõdur. Poiss jooksis haavatu juurde.

Eesti keeles on 14 kaashäälikut.

Nende nimed on:

b — be	k — ka	r — er
d — de	l — el	s — es
g — ge	m — em	t — te
h — ha	n — en	v — ve
j — jot	p — pe	

Harjutus 112.

Koostan järgnevas tabelis antud kaas- ja täishäälikutest sõnu:

	Kaashäälikud	Täishäälikud																					
1.	<table border="1"><tr><td>K</td><td>h</td><td>r</td></tr><tr><td>m</td><td>r</td><td>s b</td></tr></table>	K	h	r	m	r	s b	<table border="1"><tr><td>a</td><td>u</td></tr><tr><td>ü</td><td>i e</td></tr></table>	a	u	ü	i e											
K	h	r																					
m	r	s b																					
a	u																						
ü	i e																						
2.	<table border="1"><tr><td>T</td><td>nk</td><td>t</td><td>rm</td><td>s</td></tr><tr><td>d</td><td>s</td><td></td><td></td><td></td></tr></table>	T	nk	t	rm	s	d	s				<table border="1"><tr><td>a</td><td>o</td><td>a</td></tr><tr><td>e</td><td>a</td><td>i</td></tr></table>	a	o	a	e	a	i					
T	nk	t	rm	s																			
d	s																						
a	o	a																					
e	a	i																					
3.	<table border="1"><tr><td>S</td><td>d</td><td>r</td><td>d</td></tr><tr><td>h</td><td>ts</td><td>d</td><td></td></tr><tr><td>gr</td><td>n</td><td>t</td><td></td></tr></table>	S	d	r	d	h	ts	d		gr	n	t		<table border="1"><tr><td>õ</td><td>u</td><td>i</td></tr><tr><td>ei</td><td>i</td><td></td></tr><tr><td>a</td><td>aa</td><td>e</td></tr></table>	õ	u	i	ei	i		a	aa	e
S	d	r	d																				
h	ts	d																					
gr	n	t																					
õ	u	i																					
ei	i																						
a	aa	e																					

Pikk täishäälik.

Harjutus 113.

Kirjutan välja allakriipsutatud täishäälikud.

Hunt ja kass.

Hunt jooksis metsast külasse. See pole hundi viis külasse võõrsile joosta. Ta teeb vahel jalu-tuskäike sinna, kuid mitte oodatud külalisena, vaid kui varas ja röövel, et murda nende kodu-loomi.

Täna tahtis ta päästa oma nahka koerte ja jahimeeste eest. Tal oli nõu pöörduda kuhugi õue, aga kõik väravad olid kinni. Keegi ei tahtnud hunti päästa.

Näidis: oo, ee, ii, ...

Neid häälikuid häädame sõnas pikalt.

Need on pikad täishäälikud.

Harjutus 114.

Täidan lüngad sulgudes toodud pikkade täishäälikutega (ühes lauses üks ja sama täishäälik).

1. J— —n haaras haamri. (aa)
  2. M— —li k— —ras t— —lt kõrvale. (ee)
  3. M— —li õmbles s— —dn— —diga. (ii)
  4. Olle — —tab s— —ja k— —ki. (oo)
  5. — —ve sai — —e k— —e. (uu)
  6. Muri p— —nutab p— —sas. (õõ)
  7. Ära j— — j— —le istuma! (ää)
  8. Pane v— — v— —le ja mine t— —le! (öö)
  9. Ülle p— —dis m— —ri alt k— —liku. (üü)
- (küülik — kodujänes)

Harjutus 115.

Lugemiku jutustusest „Hunt ja kass“ kirjutan välja sõnu, kus esineb pikk täishäälik. Selle kriiputan alla.

Pikk täishäälik.

Jooksis, see, viis, ...

Pikk täishäälik kirjutatakse **kahekordse** tähega.

Kaksiktäishäälik.

Harjutus 116.

Kirjutan välja allakriipsutatud tähed.

Heinamaal.

Päike paistis otse pea kohal. Jõe ääres heinamaal võeti loogu. Laine ja Aili jäid kaldale seisatama. „Kui oleks aega, võiks minna suplema,“ ütles Laine, „vesi on väga soe.“ — „Praegu küll pole aega,“ vastas Aili. „Ma tean, et pole aega, sest võib tulla äikest veel enne lõunat,“ ütles Laine.

Peale lõunat, kui teised heinalised puhkasid, suplesid Aili ja Laine jões.

Allakriipsutatud täishäälikud on **kaksiktäishäälikud**.

Kaksiktäishäälikud.

ei, äi, ai, ...

Kaksiktäishäälikutes kirjutatakse kumbki täht ühekordselt.

Harjutus 117.

Lugemiku pala „Mäidu ja Miku“ järgi täidan lüngad. Valin sobiva sõna all antud sõnadest.

Mäidu ja Miku.

1. Poisid . . . . . vara kooli.
2. Mäidul oli . . . . . pall taskus.
3. Pallimäng meeldis . . . . . väga.
4. Poisid ei . . . . . õpetajale sõnagi, et aken läks katki.
5. Miku . . . . . enesega.
6. Ta kartis, aga tema . . . . . võitis.
7. Ka . . . . . sai oma argusest võitu.

(Maidu / võitles / väike / lausunud / jõudsid / ausus / poistele)

Harjutus 118.

Lugemiku pala „Mäidu ja Miku“ 3. osast leian sõnu pikkade ja kaksiktäishäälikutega. Need kriiputan alla (või teen värvilised).

Kirjutan nii:

Pikad täishäälikud.

Kaksiktäishäälikud.

Silp ja silbitamine.

Harjutus 119.

Loen Aadu ja Juku sõnad osade (silpide) kaupa.

Karjas.

Aadu ja Juku käisid metsas karjas. Karjamaade vahel oli lage heinamaa. Poisid tahtsid juttu ajada, aga ei tohtinud jätta loomi valveta. Aadu hüüdis Jukule: „Juku! Lähme täna lõunajal jõkke ujuma!“ Juku ei saanud aru ja vastas: „Mis sa räägid? Kõnele valjemini!“ Aadu ei saanud Jukust aru. Ta mõtles veidi ja hääldas siis sõnu väikeste osade kaupa: „Ju-ku! Läh-me tä-na lõ-na-a-jal jõk-ke u-ju-ma!“ Nüüd sai Juku Aadu sõnadest selgesti aru ja vastas: „Jah, tulen! Oo-ta mind kel-la poo-le ka-he a-jal jõe ääres!“

Silpi hääldame ühe hingetõukega.

Harjutus 120.

Loeme (laulame) kooris „Ketramas“.

Ketramas.

Vee re, vär ten, vu ri na ga,
ket ra, vokk, nüüd kii ru ga.
Ket ra häs ti ker gelt a ga,
hoo gu sul le an nan ma.

Tu leb õu est tup pa e ma,
lei ab värt na vee re mas.
Küll siis ko he ai mab te ma,
kel lest a bi kas va mas.

Küll siis vars ti ket ra ja le
i sa vo ki os tab ka.
Koon la an nab e ma tal le
kau niks lõn gaks ked ra ta.

Harjutus 121.

Kirjutan luuletuse „Ketramas“ vihikusse ja eraldan silbid püstkriipsuga.

Näidis: Vee|re, vär|ten, vu|ri|na|ga,

Sõnade silbitamine.

Ketramas.

Ühesilbilised sõnad.

Harjutus 122.

Kirjutatan ühesilbilisi sõnu:

1. l	2. k	3. t
p	t	v
k	m	s
s	s	l
uu	ee	öö

Pikk täishäälik ühesilbilise sõna lõpul.

Maa haljendab. **Tee** on porine. **Vii** emale lilli! **Too** ka minule mõni õieke! **Puu** kasvab aia ääres. „**Nõõ**,“ hüüdis isa Kõrvile, „ära **jää** seisma!“ **Töö** sai valmis. **Müü** mulle lilli!

Harjutus 123.

Asetan sõna lõppu puuduva pika täishääliku. Need leian altpoolt.

Pikk täishäälik sõna lõpus.

1. S—— poiss ei s—— ülesandest aru.
2. J—— seisma, Kalevite kange rahvas!
3. P—— murdus keskelt pooleks.
4. S—— polnud tõesti minu s——!
5. V—— asjad kappi!

1. ee, aa; 2. ää; 3. uu; 4. ee, üü; 5. ii.

Harjutus 124.

Kirjutan ühesilbilisi sõnu.

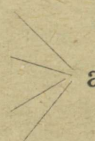
Ühesilbilisi sõnu.

1. m
k
l
v

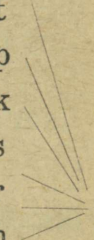
aas

2. m
s
v
k

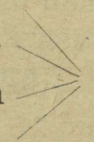
aal

3. t
p
k
s
r
h

ool

4. l
r
h
t

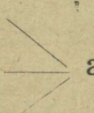
aud

Harjutus 125.

Kirjutan ühesilbilisi sõnu.

Ühesilbilisi sõnu.

1. k
t
p

ass

2. k
tr
s
l

epp

Harjutus 126.

Täiendan laused all toodud ühesilbiliste sõnadega. Need kriipsutan alla.

1. .... pandi uksele ette.
2. .... ripub nööri.
3. .... ei seisa hästi jalas.
4. .... teeb halva kirja.
5. .... seisab kuudi ees.

(halb sulg / suur koer / uus lukk / pikk king / must sukk)

Kahesilbilised sõnad.

Harjutus 127.

Kirjutan kahesilbilisi sõnu. Lahutan silbid sidekriipsuga: ka-la.

Kahesilbilisi sõnu.

1. ka
kõ
kü

la

2. tä
va
ka
sõ
si

na

3. ra
ko
sõ
hä
sü
o

da

Harjutus 128.

Kirjutun kahesilbilisi sõnu. Esimene silp on ühetäheline. Lahutan selle sõnast püstkriipsuga.

Näidis: I|sa, i|me, ...

Kahesilbilisi sõnu.

1.

i sa
me
va
du
su
lu
se
ga

2.

e du
ma
lu
ha
sik

Harjutus 129.

Kirjutun kahesilbilisi sõnu. Silbid lahutan sidekriipsuga.

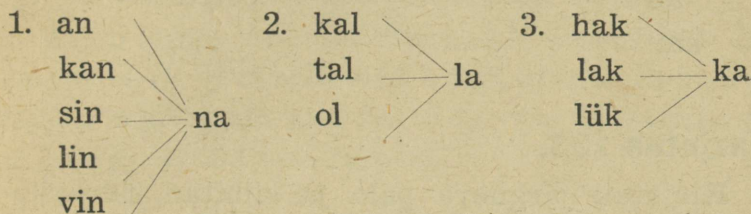
Kahesilbilisi sõnu.

sü da
gis
gav
li
di

Harjutus 130.

Kirjutati kahe silbilise sõnu. Eraldati silbid sidekriipsuga.

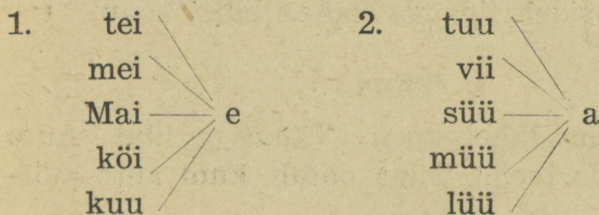
Kahe silbilise sõnu.

Harjutus 131.

Kirjutati kahe silbilise sõnu. Viimane silp on ühetäheline. Eraldati selle sõnast püstkriipsuga: tei|e.

Kahe silbilise sõnu.

Harjutus 132.

Kirjutati kahe silbilise sõnu. Silbid eraldati sidekriipsuga.

Kahesilbilisi sõnu.

1. häs
käs
las
an
kan

ti

2. vars
sups
kraps
sulps

ti

Harjutus 133.

Kirjutan järgneva pala ja silbitan sidekriipsuga.

Kodus.

Voo-di sei-sab sei-na ää-res. Hai-ge Vir-ve la-mab voo-dis. Väi-ke Vel-lo män-gib voo-di kõr-val vai-bal.

Harjutus 134.

Silbitan sidekriipsuga kahesilbilisi sõnu.

Tiina.

Väike Tiina läheb kooli. Tänav on libe. Auto sõidab mööda teed. Tiina ootab, kuni auto möödub.

Harjutus 135.

Silbitan sõnad järgnevas palakeses. Ühe-tähelise silbi eraldan püstkriipsuga.

Anni.

Aia ääres oli peenar. Peenral kasvas lilli. Meie väike Anni vaatles lilli. Ta murdis ühe suure õie ja viis selle oma õele. Õde tänas Annit.

Kolme- ja mitmesilbilised sõnad.

Varb-la-ne, pi-si-ke lin-nu-ke, no-kit-seb tä-na-val te-ri. Poi-si-ke-sed ko-gu-ne-sid va-re-met-tes-se, män-gi-sid siin hu-vi-ta-vaid sõ-ja-män-ge ja pau-gu-ta-sid pad-ru-neid.

Kolmesilbilised sõnad.

Harjutus 136.

Kirjutan kolmesilbilisi sõnu. Silbid eraldan sidekriipsuga.

1. ve
ke
tõ

si-ne

2. varb
mul
kol
vil

la-ne

3. kal
tal
pil

la

ma
ta
tud

Harjutus 137.

Silbitan sõnad järgnevas palas. Ühetähelise silbi eraldan püstkriipsuga.

Ülane.

Oja ääres tihnikus kasvas palju kollaseid üla-seid. Lapsed korjasid neid, sidusid kimpudesse ja müüsid nad pidulistele. Omateenitud raha eest ostsid lapsed emale sünnipäevaks ilusa kirju pea-rätiku.

Harjutus 138.

Koostan tabelis toodud silpidest sõnu.

Silpidest sõnu.

Öö- lab	lau- bik
tõt- li	koo- no	Väi- tas
Ka- nes	suu- na	mu- re	mu- na

Harjutus 139.

Kirjutan puuduva silbi.

Noorte laul.

O— kätes tu—vikku,
ko— saa— hoi—me.
Mu—hal— mine—kust

val—se viib noor— tee.
Sü— kinni ko— mul—,
ra— hele päik— kullast,
silmis sä— lemas ind,
ehi—me, ko—, sind.

Harjutus 140.

Kirjutan puuduva silbi.

Pääsukeste minek.

Pää—kesed koon—vad par—desse. Nad is—vad
maja ka—tel ja telefonit—raa—del ja vidis—vad.
Näib, nagu peak— nad mil—gi üle ise—kis nõu.
Ilu—tes kaartes tõu—vad nad üles pil—deni ja
kuku—vad endid sealt jäl—al—, puh—vad ka—tel
ja puhas—vad nokka—ga sul—.

Sõnade poolitamine teisele reale viimise puhul.

1. Ühesilbilist sõna ei poolitata.

Näidis: Kepp on maas. Laud on lai.

2. Ühetähelist silpi ei lahutata sõnast.

Näidis: Mei/e e/ma os-tis uu/e luu/a.

3. Kahe- ja enamasilbilisi sõnu poolitame silpide järgi.

Näidis: Ka-na mu-nes ne-li mu-na. Ee-di
an-dis va-na-i/sa-le hu-vi-ta-va raa-ma-tu.

Harjutus 141.

Kuidas poolitan sõnu, kui on tarvis viia teisele reale:

Matemaatika, eesti keel, laulmine, tööõpetus, kehaline kasvatus, joonistamine, kirjatehnika.

(Kui võimalik, poolitan mitmeti.)

Sõnade poolitamine üleviimisel.

Näidis:

Mate-
maatika

Matemaa-
tika

ees-
ti keel

.....

.....

Poolitamisel peavad pikk täishäälik ja kak-
siktäishäälik jääma terveks.

Näidis: Mei-le too-di uu-si raa-ma-tuid.
Koo-li-ma-ja õu-es kas-vab saa-ri ja vaht-raid.

Harjutus 142.

Poolitan järgnevas palas sõnad sidekriipsuga.
Sõnad, mida ei saa poolitada, jätan terveks.

Pääsukeste lahkumine.

Pääsukesed kogunevad parvedesse ja teevad
lennuharjutusi. Seda teevad nad mitu päeva järge-
mööda. Ühel ilusal hommikul tõusevad nad katu-
selt lendu, keerutavad veel mõne korra õhus ringi,
vidistavad hüvastijätuks ja rändavad siis lõuna
poole.

Sõnade lühendamist.

Meie klassi uksele on silt: II kl. See tähendab: teine klass.

Sõna „klass“ kirjutatakse lühendatult „kl.“.

Meie klassijuhataja on õpetaja Veersalu. Seltsimees Veersalu õpetab meile eesti keelt. (Õp. Veersalu, sm. Veersalu.)

Vaatlen lühendeid:

kl. — klass

õp. — õpetaja

sm. — seltsimees

a. — aasta, aastal

aadr. — aadress

nr. — number

lk. — lehekülge

tn. — tänav

pk. — postkast

min. — minut, minutit

t. — tund, tundi

rbl. — rubla

kop. — kopikas, kopikat

jne. — ja nii edasi
jt. — ja teisi
näit. — näiteks
jm. — ja muud

ENSV — Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik
NSVL — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide
Liit

Harjutus 143.

Kirjutatan sulgudes seisvate sõnade asemele lühendid.

Lühendeid.

Raamat maksab 2 (rubla) 50 (kopikat).
Vaateaknal on raamatuid, pilte, kirjutustarbeid
(ja muud). Kauplus on Aia (tänavas), maja
(number) 12.

Nädalapäevade lühendid.

Pühap. — pühapäev (ka: pühapäeval)
esmasp. — esmaspäev (ka: esmaspäeval)
teisip. — teisipäev (ka: teisipäeval)
kolmap. — kolmapäev (ka: kolmapäeval)
neljap. — neljapäev (ka: neljapäeval)
reede (ei saa lühendada) — reede
laup. — laupäev (ka: laupäeval)

Kuude lühendid.

Jaan. — jaanuar (ka: jaanuaril)
veebr. — veebruar (veebruariil)
märts (ei saa lühendada) — märts
apr. — aprill (aprillil)
mai (ei saa lühendada) — mai
juuni (ei saa lühendada) — juuni
juuli (ei saa lühendada) — juuli
aug. — august (augustil)
sept. — september (septembril)
okt. — oktoober (oktoobril)
nov. — november (novembril)
dets. — detsember (detsembril)

Harjutus 144.

Kirjutan sulgudes seisvate sõnade asemele lühendid.

Lühendeid.

(Esmaspäeval) ja (teisipäeval) on meil laulmise tund. (Teisipäeval) ja reedel on joonistamine. (Kolmapäeval) ja (laupäeval) on tööõpetus. (Pühapäev) on vaba päev.

Harjutus 145.

Kirjutan allakriipsutatud sõnade asemele lühendid.

Poes.

Andu käis poes. Ta tõi leiba, piima ja suhkrut. Leib maksis 10 rubla 90 kopikat, piim maksis 3 rubla 70 kopikat ja suhkur maksis 13 rubla 50 kopikat. Andu sai 30 rublast tagasi 1 rubla 90 kopikat.

Harjutus 146.

Kirjutatan allakriipsutatud lühendi asemele terve sõna.

Andu töötab koolis.

Andu on II kl. Esmasp. on tal neli tundi. Õp. sm. Rebane andis eesti keele tunnis lugeda lk. 54 1. osa ja kirjutada harjutuse nr. 42, lk. 30. Andul kulus tööks aega 25 min.

Eesnimede lühendid.

Näiteid:

Mall Mägi — M. Mägi.

Ilmar Voore — I. Voore.

Juhan Tamm — J. Tamm.

Eha-Tähti Pohl — E.-T. Pohl.

Are-Enn Säsi — A.-E. Säsi.

Harjutus 147.

Kirjutatan oma klassi õpilaste nimestiku lühendatud eesnimedega. (Algan esimesest pingist.)
Pealkiri:

Meie klassi õpilased.

Kuupäevade kirjutamine.

Mall on sündinud 31. detsembril 1938. aastal. 1. septembril 1946. aastal ta tuli kooli esimesse klassi. 19. mail 1947. aastal lõpetas Mall esimese klassi. Nüüd on ta teise klassi õpilane.

Harjutus 148.

Kirjutan eelneva pala ja tarvitan lühendeid järgmiste sõnade asemel: detsember, september, aasta, klass.

Kuupäevi võime kirjutada ka nii:

Täna on 11. 04. 1948. Mall tuli kooli 1. 09. 1946. Mall sündis 31. 12. 1938.

Harjutus 149.

Kirjutan järgnevad laused ja tarvitan lühendeid:

Lühendite tarvitamine.

Vladimir Iljitš Lenin sündis 22. aprillil 1870. aastal ja suri 21. jaanuaril 1924. aastal.

Seltsimees Stalin sündis 21. detsembril 1879. aastal.

Nõukogude armee vabastas Tallinna 22. septembril 1944. aastal.

Töötav rahvas kukutas Eesti kodanliku valitsuse 21. juunil 1940. aastal.

Harjutus 150.

Kirjutun järgnevates lausetes kuunimed sõnadega:

Kuupäevad.

Nõukogude armee päev on 23. 02.

Võidupüha on 9. 05.

Kevad algab 21. 03.

Täna on . . . . . (vastav kuupäev).

Harjutus 151.

Lugemiku palast „Võlusõna“ kirjutun välja sõnu, mis algavad tähtedega **p, t, k**.

B, d, g sõna algul

Näiteid: Isa on büroos.

Meie üleriided on garderoobis.

Tädi kinkis mulle doominomängu.

Direktor tuli klassi.

Eestikeelsetes sõnades me ei kirjuta **b, d, g** sõna algul.

Võõrsõnades esineb **b, d, g** sõna algul.

K, p, t s-i ja h kõrval.

Isa tõstis parajasti raskeid kaste autolt maha. Ahto tahtis joosta üle tee. Ta komistas ja juhtuski õnnetus. Isa tõstis poisi maast üles ja puhkis ta riided puhtaks. Ahto toibus varsti ehmatusest.

h ja **s**-i ees ja järel kirjutame **k, p, t**.

Harjutus 152.

Asetan puuduvad **p, t, k** õigele kohale.

Poes- leiba os-mas.

Juh-us nii, et mina unus-asin eelmisel päeval leiva poes- toomata. Ema lä-s vara tööle ja käs-is mind kella kahe-sa paiku minna uues-i leiva järele. Mina lä-sin. Leivaauto oli parajas-i poe u-se ees. Poes oli juba palju rahvas-. Aga poetädi oli lah-e ja andis mulle leiva kohe kätte. Viisin leiva käh-u koju ja sõi-sin trammiga kooli. Sain parajas-i klassi, kui kell helises-i.

Mõningais sõnades tuleb sõna muutmisel
b, d, g järele **s**.

Harjutus 153.

Kirjutan laused vihikusse ja märgin **b, d, g** **s**-i ees punase pliiatsiga.

1. Kas sa jõuad õigeks ajaks kooli?	1. Kas te jõudsite õigeaks ajaks kooli?
2. Kalur sõudis paadiga merele.	2. Kalurid sõudsid paadiga merele.
3. Laps leidis kullerkupu.	3. Lapsed leidsid kullerkupu.
4. Tütarlaps andis kanadele teri.	4. Tütarlapsed andsid kanadele teri.
5. Tööline kandis rasket kasti.	5. Töölised kandsid raskeid kaste.
6. Kärbes lendles toas.	6. Kärbsed lendlesid toas.
7. Välejalgne kits kadus tihnikusse.	7. Välejalgsed kitsed kadusid tihnikusse.
8. Umbne õhk mõjub halvasti.	8. Umbset tuba vaja tuulutada.
9. Õe samm on argne.	9. Õde astub argsel sammul.

Kui **s** tuleb sõna muutmisel **b, d** või **g** kõrvale, siis tohib ta seal olla.

Harjutus 154.

Häälendan hoolikalt ja kirjutan:

Lühike täishäälik,
kahekordne kaashää-
lik.

Sepp parandab atra.

Kell on seinal.

Kott on tühi.

Kass püüab hiiri.

Lukk on ukse ees.

Konn krooksub.

Pikk täishäälik,
ühekordne kaashää-
lik.

Seep on riiulil.

Keel on suus.

Koot ¹⁾ on seina najal.

Kaas on katki.

Luuk avati.

Koera **koon** ²⁾ on külm.

1) pint e. vart. 2) nina.

Harjutus 155.

Kirjutan sõna lõpule **ll** või **l**.

Kas **l** või **ll**?

ke—

kee—

ku—

kuu—

hu—

huu—

to—

too—

Harjutus 156.

Kirjutan puuduvad tähed **l** või **ll**.

Kas l või ll?

Ke— on seinal. Ku— viis meie valge tibu.
Kuu— tabas vaenlast. HUU— on haige. Too— on
laua ees. To— on mõõt. Eesti kee— on minu ema-
kee—.

Harjutus 157.

Kirjutan sõna lõpule **ss** või **s**. Veel ühesilbilisi
sõnu lühikese ja pika täishäälikuga.

Kas s või ss?

ka—	kaa—
la—	laa—
to—	too—
lo—	loo—
pa—	paa—

Harjutus 158.

Kas s või ss?

Ka— hüppas lauale. Laual on tühi ta—. La—
on väike vaat. Raamatule pandi uus kaa—. Laa—
on suur mets. Kau— läks katki.

Harjutus 159.

Kas **pp** või **p**?

se—	see—
to—	too—
ke—	kee—
va—	vaa—

Harjutus 160.

P või **pp**?

Nõukogude va— — ripub seinal. Se— — töötab sepikojas. Too— on mõõt. Ke— — on nurgas. Vaa— on pragunenud. Augu ette pandi to— —. See— vahutab hästi. Kee— on käisteta mantel.

Harjutus 161.

Kas **k** või **kk**?

ko—	koo—
pi—	pii—
lu—	luu—
ha—	haa—

Harjutus 162.

Kas **k** või **kk**?

Koo— maitseb hästi. Sõduril on pi— — pii—. Ko— — valmistab sööki. Luu— on lahti. Lu— — on rikkis. Haa— on kõver. Ha— — tegi pesa varemeisse.

Harjutus 163.

Kas **t** või **tt**?

ru—

ruu—

ju—

juu—

nu—

nuu—

ko—

koo—

Harjutus 164.

Kas **t** või **tt**?

Raamatus on huvitav ju— —. Tühi ko— — ei seisa püsti. Akna ruu— läks katki. Meil on tööga suur ru— —. Lapse nu— — vaikis äkki. Koo— pandi seinale najale püsti.

Ühesilbilises sõnas lühikese täishääliku järel ühekordne kaashäälik.

I.

Kellel on aega?
Minul pole aega.
On **sinul** nuga?
Temal vist on nuga.
Sellel poisil on pall.
Tollel lapsel kadus raha.

II.

Lühendatud sõnad.

Kel on aega?
Mul pole aega.
On **sul** nuga?
Tal vist on nuga.
Sel poisil on pall.
Tol lapsel kadus raha.

Harjutus 165.

Kirjutan **kellel, sellel, sinul, minul, temal, tollel** asemele lühendatud sõnad **kel, sel, sul, mul, tal, tol**.

Lühendatud sõnad.

(Kellel) janu, (sellel) jalad. On (sinul) aega tulla täna meile külla? Täna (minul) pole aega. See töö õnnestus (temal). (Sellel) õpilasel siin on käsipall, (tollel) seal aga jalgpall.

Harjutus 166.

Kirjutan puuduva **l** ja kriipsutan alla.

Lõpp-l.

Ke— on töö valmis? Su— on siin paar viga.
Mu— pole ülesanne täiesti selge. Ta— unus see
asi koguni. Se— ööl sadas vihma. To— pihlakal
seal aianurgas on palju marju.

Harjutus 167.

Kirjutan puuduva ühekordse või kahekordse
kaashääliku ja kriipsutan alla.

Ühe- ja kahekordne kaashäälik sõna lõpul.

Ke— teie seast on käeke— —? Kus on vana-
isa ke— —? Se— loo— on palju lõbusat. Minu
õnneloo— võitis 500 rubla. Toompea lo— — Tallin-
nas seisab kõrgel künkal. Taastama on taa— ehi-
tama. Ta— — on tühi.

Lühendatud.

Mina käin koolis.

Sina lähed koju.

Tema õpib hoolega.

Meie mängime palli.

Teie vaatate mängu.

Minu sõber Ints on väle.

Sinu koer tuli meile.

Ma käin koolis.

Sa lähed koju.

Ta õpib hoolega.

Me mängime palli.

Te vaatate mängu.

Mu sõber Ints on väle.

Su koer tuli meile.

Harjutus 168.

Kirjutan sõnade **minu, mina, meie, tema, sinu** asemele lühendatud **mu, ma, me, ta, su**.

Minu kodumaa.

Eestimaa on minu sünnimaa. Mina olen siin sündinud ja kasvanud. Siin on elanud ja töötanud minu vanemad ja esivanemad. Meie armastame oma kodumaad. Mina tahan oma kodumaa kasuks töötada.

Jää seisma kaljuna, meie kodumaa, Nõukogude Eesti!

Harjutus 169.

Kirjutan puuduva täishääliku ja kriipsutan alla.

Kas pikk või lühike täishäälik sõna lõpul?

M— — haljendab. M— istun pingil. Miks on s— s— — nii vaikne, kallid emake? T— on m— parim sõber. Keegi m— — ei ole nii hea kui m— armas emake. M— võime laulda ja naerda kui lapsed. Isa võttis mesipuust kõik m— — välja. T— leiate selle t— — juhatuse järgi. T— — aurab kannus.

Harjutus 170.

Täidan lüngad allpool toodud pika või lühikese täishäälikuga ja kriipsutan need alla.

Lühike ja pikk täishäälik ühesilbilise sõna lõpul.

1. M— — on märg.
2. Isa ei s— — kündma minna.
3. M— ei s— — ülesandest aru.
4. Kas t— käite selle t— — jala?
5. S— — t— — on väga hea.
6. M— vihik jäi koju.
7. Keegi m— — ei teadnud seda.

Harjutus 171.

Koostan lauseid sõnadega: ja, ka, ju.

i ja j.

Isa valmistub külviks.

Isa tõi aidast nisuteri ja pani need lillepotti idanema. Hilli ja Ivo imetlesid isa tegevust. „Peab ikka kindlasti teadma, kas vili idaneb,“ ütles isa. „Mina ei külva kunagi proovimata vilja. Kui vili ei idane, siis läheb see kas inimeste või loomade toiduks.“ „Aga kui idaneb?“ küsisid lapsed. „Kui nisu hästi idaneb, siis saavad lapsed tuleval aastal sageli maitsvat sepikut,“ vastas isa. „Kas mina ka?“ küsis väike Hilli. „Ega sinagi ilma jää,“ naeris isa.

Harjutus 172.

Kirjutan eelnevast jutustusest välja kõik sõnad, millede lõpul on **i**.

Harjutus 173.

Kirjutan jutustusest „Isa valmistub külviks“ 15 sõna, kus **i** on sõna keskel või algul. **I**-le järgneva tähe kirjutan värviliselt või kriipsutan alla.

Näidis: **Isa**, aid**id**ast,

Harjutus 174.

Kirjutun luuletusest „Tööraha laul“ välja need sõnad, milledes esineb **j**. Kirjutun **j**-i ja temale järgneva tähe värviliselt.

Pealkiri:

Sõnu, milledes on j.

T ö ö r a h v a l a u l .

Töö armas, südamele ligi
jäab ääs ja alas, põllumuld;
neil varu loob me vaev ja higi,
tööl kibe juur, ent vili kuld.
Las kohab laine leetjal rannal,
võrk mere põhjast rikkust toob,
ja kündja käe all adravannas
töö leiva igapäevse loob.
Töös käte võim maailmas üllas
on Eesti kodu kaitseja.
Töörahval jätkub tahet küllalt,
et õiguse eest võidelda.
Töö südamele, süda tööle —
nii hõõgub armastuse-taht.
Nad teevad lõpu orjusööle,
ei keegi lahuta neid kaht.

Kordamiseks ja etteütlusteks.

Harjutus 175.

Koostan antud sõnadest õigeid lauseid. Lauset alustan suure tähega ja lause lõppu panen punkti.

Kirvega	püütakse	maad
Võrguga	raiutakse	sukka
adraga	niidetakse	kalu
vikatiga	küntakse	lauda
labidaga	nõelutakse	maja
nõelaga	kaevatakse	heina
höövliga	värvitakse	puid
pintsliga	hööveldatakse	põldu

Näidis: **Kirvega** raiutakse puid.

Harjutus 176.

Kirjutan ainsuses ja mitmuses.

Aiatööriistad.

Ainsus.	Mitmus.
Labidas	labidad
reha	.....
kastmiskann	.....
hark	.....
käru	.....

Harjutus 177.

Põllutööriistad.

Ainsus.	Mitmus.
Ader	adra . . .
äke	äkke . . .
vedru	.....
rull	.....
külvimasin	.....
traktor	.....

Harjutus 178.

Kirjutatan ainsuses ja mitmuses, täiendan ise tabelit.

Mänguasjad.

Ainsus.	Mitmus.
Pall	pallid
auto	autod
nukk	nukud
lennuk	.....
hobune	.....
käru	.....
veski	.....
vile	.....
tinasõdur	.....
nukumaja	.....

Harjutus 179.

Tõmban nimisõnadele joone alla.

Sügis.

On sügis. Päike ei paista enam nii soojalt kui suvel. Tuul on vali. Lehed langevad. Linnud lendavad ära. Lapsed õpivad koolis. Varsti on oktoobripühad. Laulud ja luuletused aktuseks on mul juba selged.

Harjutus 180.

Kirjutan järgneva pala olevikus.

Oktoobripühad.

Saabus Oktoobrirevolutsiooni 30. aastapäev. Linn oli kaunistatud lippude ja loosungitega. Korraldati rongkäik. Sellest võtsid osa ka õpilased. Õhtul oli saluut.

Harjutus 181.

Tõmban lühikestele täishäälikutele joone alla.

Tankistide päev.

Eile oli tankistide päev. Seda päeva tähistati kogu riigis. Meil on palju tanke. Nad on tugevad, sest nad purustasid ka vaenlase. Meie tankistid on julged ja kuulsad.

Elagu tankistid!

Harjutus 182.

Tõmban j-ile ja temale järgnevale tähele joone alla.

Lenin.

Lenin oli koolis eeskujulik õpilane. Alati olid tal kõik ülesanded korralikult tehtud. Sageli abistas ta nõrgemaid kaasõpilasi.

Leninist sai töörahva juht ja õpetaja. Nõukogude rahvas armastas teda väga.

Lenin on surnud. Tema tööd jätkab meie armastatud juht sm. Stalin.

Harjutus 183.

Kirjutan jutustuse „Verine pühapäev“ vihkusse.

Sõnad **et** ja **aga** kirjutan värvilise pliiatsiga. Nende ette panen koma.

Verine pühapäev.

I.

Töölised ei teadnud et tsaar on nende vaenlane. Nad uskusid et tsaar ei tea nende viletsast elust midagi. Ühel pühapäeval läksid töölised tsaarile palvekirja viima aga tsaari sõjavägi tulistas töölisi. Palju inimesi sai surma aga nüüd nägid töölised et tsaar on nende vaenlane. Nad said aru et Lenini õpetus on õige.

Harjutus 184.

Panen puuduva koma **et** ja **aga** ette.

II.

Töölised viisid tsaarile palvekirja et tsaar annaks neile abi ja kaitset. Nad usaldasid tsaari aga tsaar pettis neid. Sandarmid katsusid liikuvat rahvast seisma panna aga rahvas läks edasi. Töölised ei uskunud et sõjavägi neid tulistab.

Harjutus 185.

Asetan punktjoone asemele puuduva **et** või **aga**.

III.

Rahvas uskus, ... tsaar neid aitab. Nad said aru, ... tsaar vaja minema kihutada. Nii õpetas Lenin juba ennemgi, ... töölised nägid seda alles nüüd, ... see on vajalik.

Harjutus 186.

Kriipsutan alla kaashäälikud.

Valimised.

16. veebruaril 1947. a. toimusid ENSV Ülemnõukogu valimised. See oli suur pidupäev.

Linn oli pidurüüs. Majadel lehvisid punased lipud. Valimisruumid olid kaunistatud loosungite ja piltidega. Lenini ja Stalini kujude ümber oli palju lilli. Rahvas käis rõõmuga hääletamas.

Harjutus 187.

Kirjutan jämendatult trükitud tegevust-näitava sõna asemele mõne teise sobiva sõna alt sulgudest.

Talispordipäev.

Laupäeval **teatati** meile, et esmaspäeval **toimub** meie kooli talispordipäev. **Tulin** esmaspäeva hommikul kooli kella 10-ks. **Marssisime** rivis

Linnamäele. Kelgutajad **suundusid** mäe idanõlvakule. Suusatajad **köitsid** suusad alla ja **asusid** suusarajale. **Saatsime** Linnamäel **mööda** mitu lõbusat tundi. Videvikus **sain** koju.

(Jõudsin / korraldatakse / sammusime / läksid / sidusid / üteldi / läksid / veetsime / jõudsin.)

Harjutus 188.

Kirjutan puuduvad tähed.

Ainsus ja mitmus.

I.

Ema tõuse . . . vara hommikul. Varsti ärka . . . ka lapsed. Isa lähe . . . tööle. Lapsed rutta . . . kooli.

Väljas on pakane. Majadel lehvi . . . punase . . . lipu . . . Töölise . . . taasta . . . linna.

II.

Ärge kelguta . . . sõiduteel! Miks sa suusata . . . tänaval? Mida te teete koolis? Te loe . . . , kirjuta . . . ja arvuta . . . Õpilased kaunistata . . . klassiruumi. Pioneeri . . . õpi . . . hästi. Me sammu . . . vastu ilusale tulevikule.

Harjutus 189.

Kirjutan punktide asemele sobiva omadussõna.

Tänaval.

. . . . . Juku jalutab . . . . . linnas. Ta möödub . . . . . majast, mille ees kasvavad . . . . . puud. Ka teiste majade ees selles tänavas kasvab . . . . . ja . . . . . puid.

Äkki Juku kuuleb trummipõrinat. Ta vaatab hääle suunas. Kesklinna poolt lähenevad pioneerid . . . . . lipuga. Nende read on . . . . . ja kui kenasti nad marsivad! Kõigil on . . . . . pluusid ja . . . . . kaelarätid.

Juku on alles oktoobrilaps. Ta ootab igatsusega, millal ta võib kanda pioneeri . . . . . kaelarätti.

Harjutus 190.

Kirjutan sulgudes oleva tähe õigesti.

Aino elust.

(a)ino elab (p)ärnus (k)alevi tänaval. Tal on õde (h)elmi ja vend (v)ello. (a)ino ja (v)ello käivad koolis. Nad on (p)ioneerid ja õpivad hästi.

Suvel elavad nad (l)äänemaal, (m)etsa külas, (l)epiku talus. (a)inol on seal palju sõpru: (k)oer (r)eksi, (k)ass (m)iisu, (h)obune (m)iira ja lehmad (t)ähik, (k)irjak ja (m)ustik.

Harjutus 191.

Kirjutan jutukese „Õnnetus“ vihikusse ja panen jutumärgid õpetaja ja Priidu sõnade algusse ja lõppu.

Õnnetus.

Priidu tuli vahetunnil õpetaja juurde ja ütles: **Õpetaja, mul juhtus täna suur õnnetus! Mis sul juhtus?** küsis õpetaja. **Ma unustasin oma emakeele vihiku koju,** vastas Priidu. **Ära homme enam unusta,** vastas õpetaja.

Harjutus 192.

Kirjutan pala minevikus.

Naistepäev.

8. märtsil **pühitsetakse** ülemaailmalist naistepäeva. Sel päeval **on** igal pool aktused, kus **premeeritakse** eesrindlikke nõukogude naisi. **Peetakse** kõnesid, milledes **jutustatakse** naiste elust ja õigustest enne ja nüüd. Erilist lugupidamist ja austust **omistatakse** paljulastelistele emadele.

Harjutus 193.

Silbitan järgneva pala.

1. mai.

Majadel lehvivad punased lipud. Tänavad on täis rõõmsaid inimesi. Mis päev täna on?

Täna on 1. mai, tööliste püha. Kogu maailma töölised pühitsevad seda päeva. Täna hõiskavad need, kes on hoolsasti töötanud ja elus oma kohust täitnud, kes on võidelnud õigluse eest.

Harjutus 194.

Kriipsutan alla pika täishääliku.

Võidupüha.

Saabub 9. mai. See on suur võidupäev, mil Nõukogude armee sundis alistuma julmad röövvallutajad.

Elagu võidukas Nõukogude armee! Elagu meie kallis juht seltsimees Stalin!

Harjutus 195.

Kirjutan jutust „Laevaõnnetus“ liitsõnu.

Laevaõnnetus.

Tormisel ööl äratas kahuripauk rannaküla elanikud. Kõikidele oli selge, et on juhtunud laevaõnnetus.

Mehed jooksid randa. Eemalt paistis karile jooksnud laev. Meeskond oli roninud mastidele. Päästepaat lasti vette. Kaheksa julget meremeest sõudsid läbi tormi laeva juurde ja päästsid kõik merehädalised.

Pealkiri: **Liitsõnu.**

Harjutus 196.

Kirjutan jutust „Kevad“ liitsõnu.

Kevad.

Mäekünnad ja põlluribad juba mustavad. Heinamaale ilmuvad rõõmsad laululinnud ja vilistavad kogu päeva. Löövad haljendama väikesed rohutukad. Valgust ja päikesepaistet on igal pool.

Pea kaob lumi. Haljendavad juba orasepõllud ja võililled kollendavad väikeste päikestena. Võsastikus õitsevad sinililled ja niidul õitsevad varsakabjad. Lõbusalt vilistab karjapoiss.

Pealkiri: **Liitsõnu.**

Harjutus 197.

Kirjutan järgneva pala minevikus. Muudetud sõnad kriipsutan alla.

Pajupill.

Vanaisa Ain on hea sõber oma pojapojale Mardile. Ta aitab Mardil hoolitseda mänguasjade eest. Kui tal on rohkem aega, siis jutustab jutte.

Kevadel kutsub vanaisa Mardi oja kaldale pajupilli tegema. Nad lähevad oja äärde. Vanaisa lõikab saleda oksteta pajuoksa, teeb sinna vajalikud täkked ja pöörab siis pajukoore lahti. Varsti on valmis ilus sõrmiline pajupill. Vanaisa proovib selle häält, jääb sellega rahule ja ulatab pilli Mardile.

Harjutus 198.

Kirjutatan jutukesest „Pajupill“ liitsõnu.

Liitsõnu.

Pajupill, ...

Harjutus 199.

Vastan järgmistele küsimustele. Sõnad valin alt sulgudest.

1. Millega kirjutab õpilane?
2. Millega mängib väike vend?
3. Millega põllumees harib põldu?

(Kirjutusvahendid: pliiats, sulg, tint.)

(Mänguasju: pall, lennuk, auto, käru, hobune.)

(Põllutööriistu: ader, äke, vedru, rull.)

Millega?

Alustan nii: 1. Õpilane kirjutab pliiatsiga, tindiga ja sulega. 2. . . . .

Harjutus 200.

Koostan 5 lauset, milles esinevad järgmised sõnad: klassiga, sõbraga, raamatuga, noaga, lipuga.

Kellega? millega?

Alustan nii: Me käisime klassiga matkamas.

Harjutus 201.

Koostan 5 lauset, milles esinevad järgmised meelitusnimed: lille**ke**, kassi**ke**, kuldnokake**ke**, pääsuke**ke**, aiake**ke**.

Meelitusnimesid.

Alustan nii: Lille**ke** ärkas juba talveunest.

Harjutus 202.

Kirjutan ära järgneva jutukese ja kriipsutan alla pärisnimed.

Sõitsin külla.

Oli koolivaheaeg. Ma sõitsin emaga tädile külla. Me sõitsime rongiga Viljandi. Tädipoeg Aivo oli hobusega jaamas vastas. Ka poisi sõber Tuks oli kaasa tulnud. Ta liputas mulle sõbraliikult saba ja lakkus mu kätt. Sõit algas. Poiss ajas hobust kiiremale sõidule, ise hüüdis: „No sõida, sõida, Kõrvike!“

Sõitsime mööda mitmest külast. Varsti paisis ka meie sihtkoht: Aidu küla. Külas olid kõik talud mulle tuttavad. Varsti nägingi Silla talu, kus elab mu tädi.

Hobune keeras väravast taluõue. Olime kohal. Õues võtsid meid vastu tädi Anu ja täditütar Õie.

Harjutus 203.

Koostan 8 lauset, milles esineb mõni pärisnimi.

Pärisnimi lauses.

Alustan nii: Ene tädi elab Viljandimaal.

Harjutus 204.

Täidan lüngad, sõnad valin alt sulgudest.

Uus raamat.

Rihol on . . . . Riho tõi . . . . kooli. . . .
oli pandud ümber sinine paber. Poisid tahtsid
kõik . . . . näha. . . . olid ilusad pildid ja lood.
Riho luges . . . . huvitava jutu. Riho andis . . . .
Avole lugeda. Avo läks . . . . koju.

(uus raamat / raamatu / raamatule / raama-
tut / raamatus / raamatust / raamatu / raama-
tuga)

Harjutus 205.

Kirjutan sulgudesse küsimuse **kes?** või **mis?**

Kes või mis?

Tööline (. . . .) sõitis puhkusele.

Rong (. . . .) sõitis läbi ilusa metsa.

Mets (. . . .) oli juba roheline ja mõnes jaa-
mas õitsetsid toomingad.

Reis (. . . .) jõudis lõpule.

Auto (. . . .) oli jaamas vastas, see sõidutas töölise puhkekodusse.

Puhkekodu (. . . .) asus mere ääres suures kaunis majas.

Puhkekodus tervitas uut tulijat asutise juhataja (. . . .).

Veel surus tal kätt puhkusel viibiv sõber (. . . .).

Harjutus 206.

Kirjutan iga lause algusse suure tähe ja panen iga lause lõppu punkti.

Koolis.

Kell heliseb | lapsed lähevad klassidesse | õpetaja tuleb | lapsed tõusevad püsti | tund algab | lapsed loevad ja kirjutavad | jälle heliseb kell | õpetaja lõpetab tunni | lapsed lähevad klassist välja

Harjutus 207.

Kirjutan punktjoone asemele tarvilikud tähed.

Ainsus.

Vedur sõidab.
Lennuk tiirle . . .
Tank mürise . . .
Sõdur marsi . . .
Poiss joonista . . .
Laps mängi . . .

Mitmus.

Vedurid sõidavad.
. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .

Harjutus 208.

Koostan kirjalikult lauseid selle kohta, mida teeb õpilane koolis, kasutades järgmisi sõnu:

lugema, kirjutama, võimlema, jooksuma, õp-pima, vastama, küsima, mängima, laulma, võtma, tooma, andma.

Mida teeb õpilane koolis.

Poiss loeb hästi.

Harjutus 209.

Kirjutan järgmised laused mitmuses. Mit-muse lõpu **d** märgin värviliselt.

Poiss läheb karja.

Kass püüab hiiri.

Laps õpib koolis.

Lill õitseb aasal.

Kalur püüab kalu.

Sipelgas töötab usinasti.

Lind ehitab pesa.

Mees niidab heina.

Karjakell tiliseb juba karjamaal.

Puuraiuja raiub metsas puid.

Tööline läheb õhtule.

Pealkiri:

Mitmuse lõpud.

Harjutus 210.

Kirjutan jutukese olevikus ja panen puuduvad tähed.

Vihmane ilm.

(Olevik.)

Vihma hakka... sadama. Ma jookse... tупpa. Ma istu... nukralt toas ja vaata... aknast õue. Inimesed kõnni... kiiresti avatud vihma-varjudega.

Toas on vaikne. Isa loe... ajalehte, ema kuju... õele sukka. Vennad loe... laua ääres. Mina lähe... ka vendade juurde ja hakka... lugema.

Harjutus 211.

Kirjutan küsimusi. Enne kirjutan esimese küsimuse ja siis kohe kirjutan küsimuse, kus „sa“ asemel on „te“.

Sa — te.

Mida sa loed?	Mida te loete?
Kuhu sa lähed?	.....
Millal sa tупpa tuled?	.....
Kas sa said piima?	.....
Millega sa kirjutad?	.....
Kuhu sa jooksid?	.....
Kellega sa kõneled?	.....
Mida sa sööd?	.....
Mille üle sa mõtled?	.....

Harjutus 212.

Antud jutukeses on tegevust näitavad sõnad minevikus. Kirjutan jutukese nii, et need sõnad on olevikus.

Kevadel.

(Olevik.)

Lumi **oli** juba sulanud, ainult üksikud valged laigud **paistsid** põldudelt ja niitudelt. Öösiti **külmetas** veel veidi ja hommikuks **oli** veeloikudel õhuke jääkirmetis. Päike **käis** kõrgelt, õhk **oli** selge ja eemal **helendas** ja **virvendas**. Meie ei **püsinud** enam toas, **jooksime** maja ümber aias, **käisime** koplis ja metsas.

Harjutus 213.

Kirjutan lugemiku palast „Sinililled ärkavad“ III osa nii, et koma ja komale järgneva sõna kirjutan värviliselt.

Sinililled ärkavad.

Harjutus 214.

Lõpetan poolikud laused.

Lauseid.

1. Vaike ruttas kooli, **kuid** . . . . .
2. Maie sai täna matemaatikas viie, **sest** . . . . .
3. Korrapidaja avas akna, **et** . . . . .
4. Ema pahandas Andoga, **sest** . . . . .
5. Kell lõi juba üheksa, **kuid** . . . . .
6. Mai ei saanud täna õue, **sest** . . . . .

Harjutus 215.

Kirjutan puuduvad tähed.

Olevik.

Ma loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Sa loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Ta loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Me loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Te loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Nad loe . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Minevik.

Ma lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .

Sa lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .

Ta luge . . . , kirjuta . . . , joonista . . .

Me lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .

Te lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .

Nad lugesi . . . , kirjutasi . . . , joonistasi . . .

Meie aia kaitsjad.

Kuldnokad kaitsevad meie viljapuuaeda. Kevadel sigib aias palju röövikuid, põrnikaid ja lehttäisid. Ja need kõik närivad, söövad ja rikuvad puude lehti ning õisi. Kuid kuldnokk oma perekonnaga toidab end nendest ja hävitab iga päev sajad röövikud, põrnikad ja täid.

Harjutus 216.

Kirjutan küsimused ja vastused.

Küsimused.

1. Mida teevad kuldnokad?
2. Millal sigib aias palju putukaid?
3. Mida teevad nad aias?
4. Kuidas kaitseb kuldnokk meie aeda?

Vastused.

Kuldnokad kaitsevad . . . . .

Harjutus 217.

Kirjutan järgneva pala. Tegevust näitavad sõnad kirjutan olevikus. Muudetud sõnad kriiputan alla, lõpptähe kirjutan värviliselt.

Siil.

(O l e v i k.)

Meil kodus elas taltsas siil. Kui lapsed teda silitasid, tõmbas ta okkad vastu selga ja muutus täiesti pehmeks. Kui siili kõht tühi oli, jooksis ta minu järel nagu koer. Seejuures ta puhkis, turtsus ja hammustas mind jalast. Suvel võtsin ma siili endaga aeda kaasa jalutama. Ta jooksis mööda teid, püüdis noori konni, põrnikaid, tiguseid ja sõi neid isukalt.

Harjutus 218.

Täidan lüngad omadussõnadega. Kriipsutan nad alla.

Kevad.

(Omadussõnad.)

. . . . . kevad on tulnud. Päike paistab soojasti. . . . . tuuleõhk paitab meie põski. Juba pistavad . . . . . lehekesed oma peakesed . . . . . mulla seest välja. Kuldnokad ja lõokesed on siin ja rõõmustavad meid oma . . . . . lauluga. Ka meie oleme õnnelikud, et möödas on . . . . . talv ja käes on . . . . . kevad.

(kaunis / mahe / rohelised / niiske / lõbusa / kare / kuldne)

Eevi kooliteel.

Ilus kevadine ilm —

Eevil rõõmust särab silm.

Linnud lennul siia-sinna —

Eevil vaja kooli minna.

„Ära mine!“ ütleb lind,

„meie ootasime sind.

Tule, mängi, siin on kena,

keelama ei hakka ema!“

„Ei, ei, ei! Mind ootab kool,
sellepärast on mul hool.

Enne töö ja lõbu pärast!“

ütles, tõttas eemal' kärast . . .

Harjutus 219.

Kirjutan jutukese „Mida ma nägin hommikul kooliteel.“

Harjutus 220.

Kirjutan niipalju, kui tean:

1. Missugused lilled õitsevad kevadel?
2. Missugused linnud rõõmustavad kevadel meid oma lauluga?
3. Missugused puud ja põõsad õitsevad aias?

Kirjutan kõik nimetused mitmuses.

Alustan nii:

Kevadel.

1. Lilled: sinililled, ülased, ...
2. Linnud: kuldnokad, ...
3. Puud ja põõsad: õunapuud, ...

Harjutus 221.

Kirjutan järgnevad sõnad tabelisse. Siin on nimisõnu, tegevust näitavaid sõnu ja omadussõnu.

Laps, ilus, kasvab, linnuke, koer, vihik, õppis, annate, väike, valge, ülane, raamat, müts, lusikas, kell, pehme, laulab, lahke, kuldne, päike, sõdur, leht, roheline, kaunistab, rõõmustas, kalake, õng, sõber, põld, linn, õpilane, virk, hoolas, riie, king, must, haaras, õpetab, vaikne.

Sõnad jagan tabelisse:

Nimisõnad: kes? mis?	Tegevust näitavad sõnad: mida teeb? mida tegi?	Omadus- sõnad: missugune?
Laps linnuke koer	kasvab õppis	ilus väike ....

Harjutus 222.

Kirjutatan lühilauseid, kuidas ma abistan oma vanemaid.

Alustan nii:

Abistan vanemaid (isa, ema).

Ma pühin tube.

Ma toon puid tuppa.

Hoian väikest venda.

.....

Harjutus 223.

Kirjutatan lühilauseid „sa“ ja „te“-ga järgmistest sõnadest (olevikus ja minevikus): loed, hüpad, kukud, õpid, mängid, õmbled, joonistad, magad.

Sa — te.

Sa laulad — te laulate. Sa laulsid — te laulsite. Sa võtad — te võtate. Sa võtsid — te võtsite. Sa loed — . . . . .

Harjutus 224.

Kirjutan puuduvad nimisõnad nii, et saan õiged laused. Sõnad valin alt sulgudest ja kriip-sutan alla.

Nimisõnu.

Ronk otsis toitu.

. . . . jooksis metsa.

. . . . kuivab nööri.

. . . . ujub vees.

. . . . hüppas vette.

. . . . on riiulil.

. . . . sõitis jaama.

. . . . õpib.

. . . . õmbleb riideid.

. . . . sulas ära.

. . . . lendas soojale maale.

. . . . koltub sügisel.

. . . . parandab saapaid.

. . . . läks katki.

(särg / jänes / konn / särk / raamat / tass /
rong / poiss / lumi / kuldnokk / leht / mesilane /
rätsep / kingsepp)

Harjutus 225.

Lõpetan laused. Sõnad leian alt sulgudest.

Mida teevad?

Õpilased . . . . .
Linnud . . . . .
Lapsed . . . . .
Lennukid . . . . .
Pardid . . . . .
Hiired . . . . .
Kanad . . . . .
Lilled . . . . .

(õitsevad / piiksuivad / kaagutavad / õpivad /
mängivad / lendavad / vurisevad / prääksuvad)

Harjutus 226.

Kirjutan lühilauselega, millest ma näen, et on kevad.

Alustan nii:

Kevad.

Puudel on pungad. Nägin liblikat. . . . .

Harjutus 227.

Mida teeb?

1. Tuul mähiseb, kohiseb, vingub.
2. Kägu . . . . .
3. Lehed . . . . .
4. Konnad . . . . .
5. Puud . . . . .
6. Lõoke . . . . .
7. Pääsuke . . . . .
8. Meri . . . . .

Harjutus 228.

Panen puuduvad komad.

Komad oma kohal.

Aias õitsevad tulbid nartsissid ja sirelid.

Millike on väike tüdruk kuid oskab juba kududa.

Poiss jooksis kiiresti et mitte kooli hilineda.

Meie koolis kirjutame loeme arvutame joonistame ja laulame.

Lapsed tõusid püsti sest õpetaja astus klassi.

Kui ma kooli jõudsin siis olid tunnid juba alanud.

Kui ma maha kukkusin siis lõin oma põlve katki.

Harjutus 229.

Vastan järgmistele küsimustele:

1. Mis su nimi on? . . . . .
2. Kus sa elad? . . . . .
3. Kus koolis sa õpid? . . . . .
4. Mis on sinu huvitavaim raamat? . . . . .
5. Milliseid mängu sa mängid? . . . . .
6. Millega sa mängid? . . . . .
7. Kes on sinu sõbrad? . . . . .
8. Mida sa suvel teed? . . . . .
9. Millised on sinu armsamad lilled (linnud, loomad)? . . . . .
10. Mis sulle eriti meeldib? . . . . .

Harjutus 230.

Kirjutan õigeid lauseid.

Mida teeb?

- Kingsepp teeb . . . . .
Kangur koob . . . . .
Põllumees harib . . . . .
Kalur püüab . . . . .
Õpilane arvutab . . . . .
Puusepp ehitab . . . . .
Kaevur kaevab . . . . .
Vedurijuht juhib . . . . .
Karjane hoiab . . . . .
Sepp taob . . . . .

Harjutus 231.

Koostan jutukesest „Pääsuke ja varblane“ küsimusi.

Pääsuke ja varblane.

I.

Pääsuke ehitas endale kevadel räästa alla pesa. Hoolega kandis ta tiigi äärest muda ja nurmelt kõrrekesi. Varblane aga tantsis katusel. Ta ei mõtelnudki pesa ehitamisele. Varsti oli pääsukesel pesa valmis. Ta proovis oma pesa ja leidis, et see oli nii soe ja pehme. Varblane tuli pesa juurde ja palus, et pääsuke lubaks ka teda proovida. Pääsuke lubas. Varblane puges pessa, pistis pea välja ja sirtsus: „Täna, see on hea pesa. Ma võtan selle endale. Sa ehita endale uus pesa!“

Pealkiri:

Küsimused.

Pääsuke ja varblane.

II.

Pääsuke lendas ära ja kurtis oma häda teistele pääsukestele. Üks noor pääsuke hüüdis: „Lähme ja ajame ta pesast välja!“ Pääsukesed pidasid kaua nõu. Viimaks nad leidsidki hea nõu.

Nad lendasid tiigi kaldale, tõid sealt sitket savi ja hakkasid pesa ukseauku kinni savitama. Varblane ei teinud pääsukestest väljagi. Viimaks oli ukseauk kinni. Varblane ei pääsenudki enam välja.

Harjutus 232.

Vastan kirjalikult järgmistele küsimustele.

Kellele kurtis pääsuke oma häda?

Mida hüüdis noor pääsuke?

Kes leidsid hea nõu?

Mida tegid pääsukesed?

Pealkiri:

Vastused küsimustele.

Harjutus 233.

Kirjutan punktide asemele sobiva omadussõna.

Suvel.

On . . . . . suvehommik. Taevas särab päike.
. . . . . tuuleõhk kuivatab lilledelt . . . . .
kastepisarad. . . . . Anne tõttab aeda. Peen-
ral õitsevad . . . . . lilled. Ta nopib mõned
. . . . . õied ja viib need tuppa . . . . . emale,
kellel on täna sünnipäev.

Harjutus 234.

Kirjutan järgneva jutukese nii, et „mina“ asemel esineb „sina“. Muudan ka vastavalt jämen-datult trükitud sõnad.

Kuidas hoolitseda oma tervise eest.

I.

Tervis on meie kalleim vara. Ka mina **tahan** olla terve.

Hommikul, kui **ärkan**, **tõusen** kohe voodist. **Võimlen** ja **pesen** end korralikult. Ma ei lähe söömata kooli, vaid **söön** ja **pesen** siis hambad. Hambaid ma **pesen** ka õhtul. Enne sööki **pesen** ma alati käsi. Õhtul **pesen** ka jalgu.

II.

Ma **viibin** alati palju värskes õhus. Talvel **jalutan**, **suusatan** ja **uisutan**. Kelgutada on väga lõbus. Suvel **mängin** alati õues. Ma **jooksen**, **hüppan**, **mängin** palli ja **ujun**. Kui **olen** higine, siis ma ei joo külma vett ja **hoidun** külmetamisest.

Hea on olla terve.

Harjutus 235.

Panen lause lõppu punkti, hüüumärgi või küsimärgi.

Märgid lause lõpul.

Oi, kui ilus lill
Miks sa nutad
Anna mulle leiba
Isa läks tööle
Ema õmbleb Minnile kleiti
Lapsed, ruttu tuppa
Kas Helle on kodus

Harjutus 236.

Kirjutan peast lauseid:

1. Kolm lauset, mille lõpul on punkt.
2. Kolm lauset, mille lõpul on küsimärk.
3. Kolm lauset, mille lõpul on hüüumärk.

Kiri.

Viimased koolipäevad. Koolitöö lõpeb varsti. Väike Ilme tahab suveks maale sõita ja kirjutab vanaemale järgmise kirja:

Tallinnas

12. 05. 48.

Armas vanaema!

Varsti ma saan tunnistuse. Tahaksin sõita suveks Sinu juurde maale, kui Sa oled nõus. Kirjuta, palun, varsti, kas võin tulla! Ma võtan oma Pauka kaasa. Arvan, et ta on mul karjas hea abiline.

Tervitusi emalt ja minult!

Ilme.

Aadressi kirjutab Ilme järgmiselt:

Hageri.

Kuusiku küla.

Külmavälja talu.

Sm. Eva Mäemets.

Ilme kirjutab ümbriku tagaküljele oma aadressi:

Stj.

Tallinn.

Hõbe t. 22—4.

Ilme Rannik.

Ilme sai onult sünnipäevaks kaardi.
Kaardile oli kirjutatud:

Soovin õnne sünnipäevaks!

Onu Ants.

Harjutus 237.

Kirjutam kirja või õnnesoovi. Aadressi ka.

SISUKORD.

	Lk.
Lause	5
Suur algustäht	12
Küsi- ja hüüdlauseid	16
Jutustav lause	18
Koma lauses	23
Otsene kõne	30
Nimisõna	34
Tegevust näitavad sõnad	52
Omadussõnad	65
Liitsõna	71
Häälik ja täht	75
Tähestik	77
Pikk täishäälik	81
Kaksiktäishäälik	83
Silp ja silbitamine	85
Ühesilbilised sõnad	87
Kahesilbilised sõnad	89
Kolme- ja mitmesilbilised sõnad	93
Sõnade poolitamine teisele reale viimise puhul	96
Sõnade lühendamist	98
K, p, t s-i ja h kõrval	104
Ühesilbilises sõnas lühikese täishääliku järel ühekordne kaas- häälik	110
i ja j	114
Kordamiseks ja etteütlusteks	116

II trükk.

Vastutav toimetaja J. Käis.

Ladumisele antud 8. VII 1947. Trükkimisele antud 28. VII 1947. Trükiarv 21 200. Paber 56:79, 1/16. Trükipoognaid 9,25. Trükitähti trükipoognas 24 000. Arvutuspoognaid 5,5. MB 05551. Trükikoda „Tartu Kommunist“, Tartu. Ülikooli 21/23. Tellimise nr. 1257.

На эстонском языке.

Х. Авер и Л. Алттоа. Учебник родного языка для II класса.

RBL. 3.—

A

16766

5069135

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00506913 5

RBL. 3.—

A

16766

5069135

1 0300 00506913 5

HILDA AVER / LEIDA ALTOA — EMAKEELE ÕPIK II KLASSILE

A-16766
22.10.07

Hilda Aver
Leida Altoa

EMAKEELE ÕPIK

II KL.

RK
„PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“